

MARICUXI Niuqui 'Aixüa Manuyüne Que Mütiu'üxasitacai

Ti'üyame Vani que müticuxatacai

(Mateu 3:1-12; Rucaxi 3:1-9, 15-17; Vani 1:19-28)

¹ Niuqui 'aixüa manuyüne Quesusi Cürisitu Cacaüyari münu'aya hepaüsita, 'ipaü tiniusutüarieni. ² Quisariyaxi Cacaüyarisüa mieme mütaxatametücai xapayasie, müpaü catine'uca, Camü, nenuiqui tuayame necananunü'amücü meri.

Mücü 'aixüa caniyuriemücü 'ahuye pecanuave-cacu.

³ Macumavesie xevitü nahivani, Xequeneha'arütüaca Ti'aitame huyeya, 'utaitü, Xequeneutixeurariya huyeteya, 'utaitü.

⁴ Que müre'uxa, Vani macumavesie tine'üyanecaitüni, müpaü ticuxatatü, memütehayevacü 'axa memüteyuriecaicü, mücücü memüteheuyehüviyarienicü, 'arique memüca'üyarienicü. ⁵ Yunaitü Cureya cuieyarisie quiecatari, yunaitü Querusareme quiecatarita, meneyecüne me'ixeyacutü. Nivareca'üyacaitüni yunaime Curutani hatuxamesie, meyuhecüatacacu 'axa que memüte'uyuri.

⁶ Mücü Vani cameyu huxariyari cananacatücücaitüni, navi hüyameyaricü nayühüacaitüni. Tüpuxi nivacuacaitüni, yeuta mieme xiete ni'iecaitüni. ⁷ Que müticuxatacai,

müpaü nainecaitüni, Xevitü 'ucanamieni ne'utüma. 'Iya yemecü canive'emetüni, ne pücatixaü. Ne 'aixüa nepüca'ane nehiesie mütiñaquenicü ni nemiparevienicü. ⁸ Nesüari necanixe'üyaneni hacü. Mücü canixeca'üyamücü 'Iyari Mütiyupatacü.

Quesusi que mütiuca'üyarie

(Mateu 3:13-17; Rucaxi 3:21-22)

⁹ Mericüsü, 'ana caninuani Quesusi, Nasareti heyeyaca Carereya cuieyarisie. Vani canica'üya Curutani hatuxamesie. ¹⁰ Hicü Quesusi hapa 'anatiyeiximetü, muyuavi niuxeiya 'anacayepierümeme. Canixeiya 'Iyari 'acamieme para hesiena müyuhayevacü, cucurupaü 'anetü. ¹¹ Xevitüta niutaniuni taheima, müpaü 'utaitü, 'Ecü pecaninenivetüni, necamaninaqui'erieca. 'Acümana neninetemavieca.

Quesusi que mütiuta'inüasie

(Mateu 4:1-11; Rucaxi 4:1-13)

¹² Hicü 'Iyari neinü'ani macumavesie. ¹³ Mana niuyeicacaitüni huta teviyari tucari. Cauyumarie ni'inüatanecaitüni. Yeutari memüvaxuave niuyeicacaitüni Quesusi. Cacaüyari tupirisiximama meni-pareviecaitüni.

Quesusi que mütisutüa ti'uximayatü Carereya cuieyarisie

(Mateu 4:12-17; Rucaxi 4:14-15)

¹⁴ Mericüsü, Vani 'anutahüiyacu, Quesusi caninuani Carereya cuieyarisie, niuqui cuxatatü 'aixüa manuyüne, que mütiyüni Cacaüyari ti'aitametücacu ticuxatatü, ¹⁵ ya'utaitü, Tucari canaye'aniri. Hicürixüa Cacaüyari cuitü

canisutüamücü 'ena ti'aitatü. Xequeteneuhayeva que xemüteyuriecäi, niuqui 'aixüa manuyünesie yuri xequeteneuta'eri.

Quesusi que müttivaruta'ini hesiena memüteviyanicü quesüteveyamete yunaucame

(Mateu 4:18-22; Rucaxi 5:1-11)

¹⁶ Mericüsü, haracuna tesita 'uyemietü Carereya cuieyarisie, canivaruxeiya Simuni 'Atüreximame yu'ivamacame. 'Emeneitavivivacaitüni vipi haracunasie, memüquesüteveyametetücaicü müme. ¹⁷ Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Cümü, nehesie xequeteneviyani. Teüteri xevacuxexeürivame nenixe'ayeitüamücü, quesüte xemütevaruxexeürivapaü hicü. ¹⁸ Yapaucua yuvipi me'ucu'eirieca, hesiena meteniuvia.

¹⁹ Hicü 'esiva 'umapai 'uyemietü nivaruxeiya Cacuvu Vanimame yu'ivamacame, Severeu nive-mama. Müme canuvasie meniyetecaitüni yu-vipi memanesiqitüatü. ²⁰ 'Iya nivaruta'inieni hesiena memüteviyanicü. Yuquemasi Severeu me'ucu'eirieca canuvasie yecaime, te'ivamete vahamame, Quesusisie meteniuvia.

Cacaiyari müca'itiya que müttinücai tevi

(Rucaxi 4:31-37)

²¹ Mericüsü Caperünaume meneta'axüani. Hicü cuitüva 'uxipiya tucarisie, Huriyusixi vatuquita heutahaca, tini'üquitacaitüni. ²² Menihüxiyacaitüni tita müti'üquitacai hepaüsita. Que mü'ane heiserie mexeiypaü tinivaru'üquitüvacaitüni, que memücate'üquitacai müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai. ²³ Mericüsü heutahacu,

yapaucua tevi caneutahani vatuquita cacaüyari müca'itiya minücai. 'Iya niutahiva ²⁴ müpaü 'utaitü, 'Ai, que petati'uximatüani, Quesusi Nasaretitanaca 'acu. Petasiheuyehüanique petinua. Ne nepümasimate que pemüpaicü. Que mü'ane Cacaüyarisie mieme mupasie, 'ecü pecanihücütüni, tinitahüave. ²⁵ Quesusi nita'imaiya, müpaü ticühüavetü, Cayuvatü 'aixüa, queneuxüna. ²⁶ Hicü mücü cacaüyari müca'itiya, tevi nütü, carima 'utahivatü, nixüna. ²⁷ Yunaitü meniuhüxiyani. 'Ayumieme niuqui meniutixüatüatücüne müpaü me'utiyuatü, Titari 'icü. Que titita 'icü 'üquisica mühecua. Camü heiserie hexeyatü tiniva'aitüaca 'asita cacaüyarixi memüca'itiyatüca, müme meni'enieni. ²⁸ Hicü cuitüva naisarie Carereya cuieyarisie tiniutamariva que mütiuyuri.

*Quesusi que mürenayehüa Pecuru varücaüya
(Mateu 8:14-15; Rucaxi 4:38-39)*

²⁹ Mericüsü tuquita me'ayenexüaca, Simuni 'Atürexü vaque menecüne, Vani Cacuvu yunaitü. ³⁰ Simuni varücaüya mana niucateitüni hüiyatü. Cuitüva metenitaxatüani Quesusi que mü'anecai. ³¹ Hicü 'aura 'ayaca, mamaya 'uviyaca, nenucuhana. Yapaucua cahüiyatü nayani 'uca, tinivarumini.

*'Acayunecu, yumüiretü que memüte'anayexüriya
(Mateu 8:16-17; Rucaxi 4:40-41)*

³² Hicü taicai 'acayunecu, meni'atüirieni tecuicucate yunaime, müme meta cacaüyarixi memüvaviyacai. ³³ Yunaitü quiecatari meniyucuxeürieni quitenie hüxie. ³⁴ Yumüireme

nivaranayexürieni cui memüyüacai müireme cuiniyacü. Cacaüyarixita nivarayenü'axüani yuvaücavame. Pücavapitüacai cacaüyarixi memütiniunicü, müme memimaicaicü.

Quesusi que müticuyeicacai Carereya cuieyarisie ticuxatatü
(Rucaxi 4:42-44)

³⁵ Hicü 'uxa'arieca ximeri meri 'acuxi yüvicüta nanucuqueni. Quita vayeyaca, neyani macumavesiepai. Mana niuyutanenevieni.

³⁶ Hicü Simuni, hipatüta hamatüana memu'uvacai menenucuyeique Quesusi.

³⁷ Me'itaxeyaca müpaü metenitahüave, Yunaitü mepümasicuvautüve.

³⁸ Quesusi müpaü tinivarutahüave, Cümüsüari 'uma püta tepüyehu. Hipame quiecaritiesie tepütayeixüani, nemütivaretaxatüanicü manarita. 'Ayumieme necaneyeyani.

³⁹ Hicü mana niuyeicacaitüni, ticuxatatü vatuquiteta naisarie Carereyasie, varayenü'avatü cacaüyarixi.

Quesusi que mürenayehüa tevi cuiniyacü müca'itiyacai

(Mateu 8:1-4; Rucaxi 5:12-16)

⁴⁰ Mericüsü xevitü cuiniyacü müca'itiyacai caninuani hesüana, cui 'ivavirietü. 'Uti-tunumaveca hüxiena, müpaü tinitahüave, Xüca pe'avaüriyani, 'ecü pecaniyüveni pemünesi'itieni.

⁴¹ Quesusi 'inenimayatü yumama niutasera. Nimayüani müpaü ticühüavetü, Nesüari nepünevaüriya. Pecaniu'itiyani.

⁴² Müpaü titahüavecu yapaucua peunua cuiniya. Tevi 'itiyatü nayani. ⁴³ Cuini mieme 'ihüritüatü,

Quesusi neinü'ani cuitüva, ⁴⁴ müpaü ticühüavetü, 'Amarima 'aixüa, xeimetüme pemücaraxaxatüvani havaicü. Mara'acamesüa quenemie püta. Quene'axeianüa. Pemanayevecü, quenanutimava que müre'aitaxü Muisexi yapemütivatahecüatüanicü. ⁴⁵ Mücü masi mana heyaca yatiniutixatatüyani vaücava. Naisarie tinicuxatacaitüni que mütiuyü. 'Ayumieme Quesusi pücaýüvecai quiecarisie me'axeni yuhécüatatü, masi yeuta necateitüni macumavesie. Hesüana meni'axecaitüni naisarie quiecatari.

2

Quesusi que mürenayehüa huriecame (Mateu 9:1-8; Rucaxi 5:17-26)

¹ Mericüsü yapaümexa tucari 'anucayacu, hutarieca caninuani Caperünaumesie. Catiniutamariva quename quita hayecatei. ² Yümüiretü cuitü meniyucuxeürieni. Memüyumüirecaicü, ni quitenie hüxie mepücatenaquecai. Mücü tinivacüxaxatüvacaitüni niuqui. ³ Hicü hipatü huriecame meni'atüirieni, yunaucatü mehecuetü. ⁴ Hura me'ecuenique meniyutatexieni teüteri memüyumüirecaicü. 'Ayumieme Quesusi manucatei qui heima püta mecaneitiyepieni. Me'ivati'ineca 'ixumari muva meneicatuani huriecame, 'itarisie 'acaime. ⁵ Quesusi varuxeiyaca yuri que memüte'eriecai, müpaü tinitahüave huriecame, Nenive, pepüreyehüviyarie 'axa pemütiuyuricü. ⁶ Hicü hipatü 'inüaricü memüte'üquitametücai muva mecanayetecaitüni. Yu'iyarisie müpaü

meteniyücühüavecaitüni, ⁷ Titayaricuta müya ticühüave icü. Pisevixima Cacaüyari müpaü 'axa 'utaitü. Quepainetü püyüve müreiyehüvirieni tevi 'axa tiuyurieyu. Xevitiüxa xeicüa caniyüveni Cacaüyaritütü. ⁸ Qesusi yu'iyarisie timaitü müya memüteyücühüavecaicü, müpaü tinivarutahüave, Titayari müya xeteyücühüave yu'iyarisie. ⁹ Tita masi caticuanive. Que ticuanive müpaü mütitahüave muhurie, Pepüreuyehüviyarie 'axa pemütiiuyuricü. Caticuanive masi müpaü mütitahüave, Quenanucuquexi, 'a'itari quenancucue'i, quenecuyeicani. ¹⁰ Paraque müpaü xemütehetimanicü Yuri Tevi netitevatü heiserie nemexeyacü cuiepa, nemütivareuyehüvirienicü 'axa meteyurieyu, müpaü tinitahüave huriecame, ¹¹ 'Ecü nepümarahüave, quenancucuquexi, 'a'itari quenancucue'i, 'aquie quenemie. ¹² Hicü nanucuqueni. Yu'itari 'anucucueca neyani yunaimé vahüxie. 'Ayumieme yunaitü meniuhüxiani. 'Aixüa meniutiyuanecaitüni Cacaüyari hepaüsita, müpaü me'utiyuatü, Hasuacu tepücanenierivave 'ipaü tiyüaneme.

*Que mütita'ini Revi hesiena mütiviyanicü
(Mateu 9:9-13; Rucaxi 5:27-32)*

¹³ Mericüsü tavari haracuna tesita neyani Qesusi. Teüteri yunaitü hesüana meni'axecaitüni. Mücü tiniva'üquitüacaitüni. ¹⁴ Hicü mana 'uyemietü nixeiya Revi 'Aripeu münu'ayatücai teüteri memüte'ayutituayasie 'acaime. Müpaü tinitahüave, Nehesie quetineviyani. Revi 'anucuqueca hesiena tiniuviya.

15 Mericüsü ticuacacu Quesusi Revi quita, yuvaücavatü cuviyexunusie mieme memüteyeturiarie, hipatüta 'axa teyuruvamete metenicuacaitüni Quesusimatü teyü'üquitüvametemama vahamatü. Meniyümüirecaitüni memiveiyacai. 16 Hicüsüari hipatü 'inüaricü memüte'üquitametetücai, müme Pareseusixi vahesie memüteviyacai, müme me'ixeyaca ticuacame 'axa teyuruvamete vahamame müme cuviyexunusie mieme memüteyeturiyari vahamame, müpaü metenivarutahüave teyü'üquitüvametemama, Neuxei, püticua'a pütie müme cuviyexunusie mieme memüteyeturiyari vahamatü, 'axa teyuruvamete vahamatü. 17 Quesusi varu'enieca müpaü tinivarutahüave, Müme 'aixüa memütheu'erie tiyu'uhayemavame mepücaheuyehüva. Müme memütecucuye püta mepeiyehüva. Nesü que nemütinua, nepücanua nemüvata'inienicü müme heiseriemecü yamemütecahu. Müme 'axa memüteyurie püta nevata'inienique nepunua, memütehayevacü 'axa memüteyuriecaicü.

*Que memüte'ita'ivaviyaxü haquiya hepaüsita
(Mateu 9:14-17; Rucaxi 5:33-39)*

18 Mericüsü Vani teyü'üquitüvametemama, Pareseusixi yunaitü 'icuai meniyuhaquiecaitüni heiva. Hipatü me'u'axüaca, müpaü metenita'ivaviya, Titayari Vani teyü'üquitüvametemama, teyü'üquitüvamete Pareseusixi vahesüa memümiemete titayari meteyuhaquie, 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete mecayuhaquiecacu. 19 Quesusi müpaü tinivaruta'eiya, Que meteyüvave

memüyuhaquieca neneüqueme cupaniyerumama, neneüqueme mexi vahamatü 'a'uca. Mexi neneüqueme vasata 'uca, mecapüyüvave memüyuhaquieca. ²⁰ Tucari naye'amücü quepaucua neneüqueme mütihanieni vasata. 'Ana meniyuhaquiecuni, 'iya tucari 'aye'ayu.

²¹ Tevi 'ixuriqui mücayutatutuecü püca'imatesiquitüani 'ixuriqui cui müye'i. Mesü xüca müpaü tiuyurienique, manesiqui hecuametütü müye'i pütahanaqueyu, sanimeyari masi 'axa 'anetü nayaniqueyu. ²² Tevi sixai müye'isie püca'icatuani vinu mücuanacü, mesü xüca müpaü tiuyurienique, sixai nitananequeyu, vinu neuyeveniqueyu sixaita. Vinu masi sixai hecuamesie canituarivani mücuanacü.

Teyü'üquitüvamete que memüte'ivatihunaxüa türicu 'uxipiya tucarisie

(Mateu 12:1-8; Rucaxi 6:1-5)

²³ Mericüsü 'uxipiya tucarisie 'esipa niuyeicacaitüni, teyü'üquitüvametemamata yunaitü. Müme menisütüani me'icahurucatü müayeyari, mana me'u'uvatü. ²⁴ Hicü Pareseusixi müpaü metenitahüave, Neuxei, titayaricuta müpaü meteyurie que mücatitauniva 'uxipiya tucarisie. ²⁵ Quesusi müpaü tinivarutahüave, Hasuacu xecate'ititerüvavave que mütiuyuri Raviri, heiyehüatü heuhacamütü, müme hamatüana memu'uvacaita meheuhacacuicucacu. ²⁶ 'Iya Cacaüyari quita neutahani quepaucua 'Aviyatari mühüritüariecai mara'acate vahepaüsita. Pa Cacaüyari huxie mamanari niuticuani. Mara'acate xeicüa heiserie mepexeiya memiticuanicü

mücü pa, hipatü heiserie mepücahexeiyä. Müme hamatüana memü'uvacai tinivaruminita Raviri.

²⁷ Müpaüta tinivarutahüave Qesusi, 'Uxipiya tucari caniuti'usieni teüteri vahesie mieme. Teüteri que memüte'uveviya, 'uxipiya tucarisie mieme xecüa mepüca'utiveviya. ²⁸ 'Ayumieme Yuri Tevi que nemütiteva, 'uxipiya tucari hepaüsitata necatini'aitani.

3

Tevi mümamavaquicai

(Mateu 12:9-14; Rucaxi 6:6-11)

¹ Mericüsü tavarü tuquita neutahani. Tevi mümamavaquicai muva nayecateitüni. ² Müme menihupiecaitüni, Capenayehüani 'uxipiya tucarisie meteyücühüavetü, me'ixanetacutü. ³ Hicü Qesusi müpaü tinitahüave tevi mümamavaquicai, Quenanucuquexi, hixüapa queneutaquexi. ⁴ Müpaü tinivaruta'ivaviya Qesusi, 'Uxipiya tucarisie tipitüarie 'aixüa mütiyurienicü, püpitüarie nusu 'axa mütiyurienicü. Tipitüarie mütiyutavicueisitüanicü, püpitüarie nusu mütiyumienicü. Mümesü cayuvatü meniumacaitüni. ⁵ Hicü yuhaxüama varuxeiyaca, yuhiverietü memüses'e'icaicü yu'iyarisie, müpaü tinitahüave tevi, 'Amama queneutasera. 'Iya nitasera, 'aixüa 'anetü nayani. ⁶ Hicü Pareseusixi mevayecüneca, müme Herurexisie memüteviyacai vahamatü meniuyu'enieni hepaüsitana, que memüte'imieniquecai.

Teüteri que memüteyucuxeürie haracuna tesita

⁷ Hicü Qesusi teyü'üquitüvametemama yunaitü haracunapai menecüne. Yümüretü teüteri

meniveiyacaitüni Carereyatarı, Cureyatarı,
⁸ Querusaremetarı, 'Irumeyatarı, Curutani
 'anutaüyetarı, Tiru 'aurie Siruni 'aurie quiecatarı.
 Yuvaücavatü me'u'enanaca nai que mütiyurienecai,
 hesüana mecaniu'axüani. ⁹ Hicü nivaruta'aitüani
 teyü'üquitüvamete hura memehanacü
 canuva hesiena mieme, capa me'isaipünacü,
 memüyümürecaicü teüteri. ¹⁰ Yümüreme
 nivanarayexürüvacaitüni. 'Ayumieme yunaitü
 cuiniya memexeyacai mesaipünetü hesüana
 meni'axecaitüni me'imayüanique. 'Ayumieme
 canuva niuta'aita. ¹¹ Cacaüyarixi memüca'itiyatüca
 me'ixeyatü, hüxiena meniucaxürüvecaitüni,
 müpaü mete'uhivatü, 'Ecü Cacaüyari
 pecaninu'ayatüni. ¹² 'Iya heiseriemecü
 nivahüritüacaitüni memüca'ihecüatanicü que
 müpaicütücai.

*Tamamata heimana yuhutame que
 mütivaranuyexei nü'arisixi*

(Mateu 10:1-4; Rucaxi 6:12-16)

¹³ Hicü neutiyune hürisie. Müme müvaranuyexei
 nivaruta'inieni hesiena memüteviyanicü.
 Me'ayecüneca teüteri vasata, hesiena
 meteniuvia. ¹⁴ Tamamata heimana
 yuhutame nivanarayeteüxüa. 'Arique
 nivatanü'axüaniquecaitüni memütecuxatanicü,
 hamatüana memü'uvanicü, ¹⁵ heiserie
 nivapitüaniquecaitüni memüvaranayexürüvanicü
 tecuicucate, memüvarayenü'axüanicüta
 cacaüyarixi 'axa memü'anene. ¹⁶ Simuni
 püxevitütücai, Qesusi mitaterüvaxü Pecuru,
¹⁷ hipatüta, Cacuvu Severeu nu'aya, Vani Cacuvu

'ivaya, Qesusi mütivarutaterüvaxü Puhanerüquesi, taniuquicü TüRARÜcamete paine, ¹⁸ 'Atürexí, Piripe, Parüturume, Mateu, Tumaxi, Cacuvu 'Aripeu nu'aya, Tareu, Simuni mücananísitatücai, ¹⁹ Cura 'Isicariutitanaca 'arique Qesusi müyetua.

Que mü'ane 'axa 'utaitü misevixima Tyari Mütiyupata

(Mateu 12:22-32; Rucaxi 11:14-23; 12:10)

Hicü quita meneutahaxüani. ²⁰ Tavari yuvaücavatü teüteri me'u'axüacu müme mepüyutatexie metecuanique. ²¹ Hicü maremama me'u'enanaca, meniu'axüani memenuhanacü. Müpaü meteniyücühüavecaitüni, 'Asipücatimate que mütiyuriene.

²² Mücü meta, hipatü 'inüaricü memüte'üquitametetücai, Querusaremesie memeyecü, müpaü meniutiyuanecaitüni, PehereSepuri pinü'ü. Cacaüyarixi 'axa memü'anene va'uquiyarisie mütivayacü, 'ayumieme püvarayenü'a cacaüyarixi, meniutiyuanecaitüni.

²³ Hicüsüari yu'aurie varutacuevieca, 'üxasicü müpaü tinivaruta'üquitüani, Cauyumarie que tiyüve mayuyenü'anicü yücümana. ²⁴ Yaxeicüata, xeime cuieyarisie quiecatari xüca hixüata meyusana, xüca me'ayuca'unieca, mücü vacuviyexunu pücaýüveni 'emüreutevinicü.

²⁵ Xeime quie miemete hixüata xüca meyusana, xüca me'ayuca'unieca, mepücaýüvaveni 'ememüteheutevinicü.

²⁶ Cauyumarie xüca yuca'unarümenique, türücariyaya hixüata xüca yusanaque, 'emüreutevinicü pücaýüveniqueyu. Pütaxüximeniqueyu püta.

27 Tevi pücaýüve meutahanicü mütürücaýe quita, piniteya mütinavanicü, me xüca ca'ihüanique mütürücaýe meri. 'Ihüame, pütinavani tita mütixuave quitana.

28 'Icü niuqui caniseüeni que nemütixecühüave, naime 'axa memüteyurie teüteri, mepüyüvave memüteheuyehüviyarienicü, naime 'axa memutiyuane. 29 Masi que mü'ane 'axa 'utaitü misevixima Cacaüyari 'Iyarieya Mütiyupata, mücü hasuacu pücareuyehüviyarieni mücücü. Hesiena masi catiniuhüivani, yuheyemecü 'emuvecü tita 'axa mütiyuri. 30 'Ipaü niutayüni, müme müpaü memutiyanecaicü, Cacaüyari müca'itiya ninüca.

Quesusi 'ivamama varusieya
(Mateu 12:46-50; Rucaxi 8:19-21)

31 Hicü varusieya 'ivamama yunaitü mecaniu'axüani. Tacua meti'utü metenitanü'airieni yu'aurie me'icuevietü. 32 Teüteri yumüiretü menayetecaitüni hamatüana. Müpaü metenitahüave, Neuxei, 'avarusi 'a'ivama mepümasiha'ivava tacuapaitü. 33 Mücü müpaü tinivarutahüave, Quehateri nevarusi ne'ivama. 34 Varanuxeiyatüyaca 'auriena mematecai, müpaü niutayüni, Camü nevarusi ne'ivama. 35 Que mü'ane yamütiyuriene que mütinaque Cacaüyari, mücü canine'ivatüni caninevarusitüni.

4

'Imüari 'ivivame 'üxasi hepaüsita que mütimasiücü
(Mateu 13:1-9; Rucaxi 8:4-8)

1 Mericüsü tavari haracuna tesita tiniuti'üquita. Hesüana meniyucuxeürieni yuvaücatü teüteri.

'Ayumieme canuvasio nacayerüni hapa yecaimesie. Yunaitü teüteri cuiepa püta meniti'ucaitüni ha tesita. ² Mana vaüca tiniva'üquitüacaitüni 'üxasi hepaüsita. Hicü ti'üquitatü müpaü tinivarutahüave, ³ Xequene'enanaca. Camüsü, 'ivivame neyani. ⁴ Mericüsü 'imüari 'ivienecacu, hipatü huyeta niucaxürieni. Viqixi meniucaxürieni meniticuani. ⁵ Hipatüta macutetexiyasio niucaxürieni, vaüca müca'acucueiyasio. Cuitüva niutineni, cuie 'emücasuicaicü. ⁶ Hicü quepaucua tau mane nicuini, niutivani mücahananatücateicü. ⁷ Hipatüta xuya 'imüariyarisata niucaxürieni. Xuya niutivere, heimana niuyecüne. 'Imüari cacaniutixuavere. ⁸ Hipatüta cuie 'aixüa müracu'anesie niucaxürieni. 'Utinexüaca 'utivavereca, niutixuavere. Hipatü xei teviyari heimana tamamata nayani, hipatüta haica teviyari ratüa, hipatüta xei sienituyari ratüa. ⁹ Müpaüta niutayüni, Xaütünetü mu'enaxü que'u'ena.

*Titayari 'üxasi hepaüsita ticuxatatü müti'üquitacai
(Mateu 13:10-17; Rucaxi 8:9-10)*

¹⁰ Hicü yühücüate metitetü, müme 'auriena memütitecai, Tamamata Heimana Yuhutame vahamatü menita'ivaviya 'üxasi hepaüsita que müti'üquitacai. ¹¹ Müpaü tinivarutahüave Qesusi, Xeme xecaniupitüarieni tita mütiuti'aviesiecai, xemütemaicacü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu. Hipatü tacua memütitei püta, naimecü 'üxasi hepaüsita xEICÜA mecaniupitüarieni 'utüarica manuyünepaü, para memüca'ixeyacü, sepa yemecü memütanenierenique, para 'asimemücatehetimanicü, sepa yemecü

memü'enanacaque, ¹² capa ta'aurie me'axürienicü Cacaüyarisie meteviyaque, capa metehueyhüviyarienicü.

Quesusi que mütihecüatacai yü'üquisica ti'ivivame hepaüsita

(Mateu 13:18-23; Rucaxi 8:11-15)

¹³ Hicü müpaü tinivacühüaveni, Cari xeme 'icü 'üxasi hepaüsita xepüca'u'enana. Quetütüri xete'enanani naime 'üxasi hepaüsita. ¹⁴ 'Ivivame ni'ivieneni niuqui. ¹⁵ Hipatü huyeta miemete mecanihümetüni haque niuqui muca'iviya. Quepaucua memi'enie, cuitüva Cauyumarie ni'axeni. Niuqui netücüni vahesüa muca'iviya. ¹⁶ Hipatüta yaxaicüa 'imüari mecanihümetüni macutetexiyasie memuca'iviya. Quepaucua niuqui memü'enie, yapaucua menitanaqui'erieni meyutemamavietü. ¹⁷ Yücümana mepücahananatüca, masi 'emepücateheutere. Quepaucua memü'uximatüarie quepaucua memutaveiyarie 'icü niuqui hepaüsita, yapaucua meniucunuitüarieni. ¹⁸ Hipatüri 'imüari menihümetüni xuya 'imüariyarisata memuca'iviya. Müme niuqui meniu'enieni, ¹⁹ masi mepüyuhiveritüa tita hicü mütimieme meha'erivatü, tuminicü meyutemamavietü mepüteyu'irüviya, hipameta vaücavame menihive'erieca. Mücücü niuqui niupünariexüani naisata. Cacaniutixuavere. ²⁰ Hipatü 'imüari mecanihümetüni cuie 'aixüa müracu'anesie memuca'iviya. Niuqui meca-niu'enieni, meniuyuvaüriya me'inaqui'erietü, mecaniutixuxuavereni. Hipatü xei teviyari

heimana tamamata menacüne, hipatüta haica teviyari menacüne, hipatüta xei sienituyari menacüne.

*Tita müti'avie que mütihecüasieni
(Rucaxi 8:16-18)*

²¹ Hicü müpaüta tinivacuxaxatüvacaitüni, Cüxeme que racueiya puticü manunamienicü, 'utatüa mutiquecanicü nusu. Vapai püta caraqueca. ²² Tita müti'avie, masiücütü mayanicü xeicüa 'apuve. Tita müranucaname, mühecüasienicü xeicüa 'apuve. ²³ Xaütünetü mu'enaxü que'u'ena.

²⁴ Müpaüta tinivacuxaxatüvacaitüni, Xequeneyucuerivayurieca tita xemüte'enie hepaüsita. Que xemüteva'inüasirie hipame, yaxaicüa xepüte'inüasiyarieni. Hesiena payaxe, xeme xemü'enana xehesie mieme. ²⁵ Que mü'ane tixaütü mürexeiya, tavari cuxi pütimiquieni. Que mü'ane tixaütü mücarexeiya, sepa que mütitita müreixeyia pütinavaiyarieni.

'Üxasi 'imüari hepaüsita, que mütiutineica

²⁶ Müpaüta tinivacuxaxatüvacaitüni, 'Ipaü catini'aneni Cacaüyari ti'aitametücacu. Camü tevi 'imüari niuta'ivieni cuiepa. ²⁷ Niucahupuni nanucuquecani tucarcü tücaricü. 'Imüari niutineicani niutivavereni, mücü 'asimatimaicacu que mütineica que mütiuvavere. ²⁸ Cuie yuxaüta pitinenetüva cüsunuyari meri, 'arique müayeyari, 'arique tacari. ²⁹ Ticuayu, 'ana türicu xicamete nivaranunü'amücü, 'isanari maye'acü.

*'Üxasi musitasa 'imüariyari hepaüsita
(Mateu 13:31-32; Rucaxi 13:18-19)*

³⁰ Hicü müpaü niutayüni, Que te'utiyaneni, titapaü ti'aneni Cacaüyari ti'aitametücacu. Que mü'ane 'üxasi hepaüsita tepihecüatani. ³¹ Musitasa 'imüariyari paü cani'aneni. Cuiepa muca'iviva, xevitü 'imüari hepaüna 'anetü pücaxuave cuiepa 'esipepetü. ³² 'Uca'iviyaca caniutineicani. Tupiriya mutineica, xevitü hepaüna 'anetü pücaxuave 'epapatü. Mamateya neucunexüani 'etütütü. Taheima miemete viquixi mecaniyüvaveni memüyuti'ituaütüanicü hesiena 'etüriyarisie.

Titayari Quesusi müti'üquitacai 'üxasi hepaüsita ticuxatatü
(Mateu 13:34-35)

³³ Vaüca 'üxasi hepaüsita ticuxatatü 'iyapaü 'aneneme tinivacuxaxatüvacaitüni niuqui, que memüteyüvavecai memi'enienicü. ³⁴ 'Üxasi hepaüsita caticuxatatü pücativacuxaxatüvacai. Teyü'üquitüvamete xeicüa me'ayetetü yühücüate tinivarutahecüatüani naime.

Quesusi que mütinütüa 'eca vitari
(Mateu 8:23-27; Rucaxi 8:22-25)

³⁵ Hicü mücü tucarisie 'ucutaicarecu müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Hicümüsütari 'anutaüye tepanucüne. ³⁶ Müme mevarucu'eirica teüteri mana memüti'ucai, meneivitüni ca'anatiyeivecacu canuvasio meyetetü. Hipatüta canuvate menecüne hamatüana. ³⁷ Hicü yapaucua niucu'eca vaücava. Hamevari neucayeurivecaütüni canuvasio. Nitihüniyarümeccaitüni. ³⁸ Quesusi canuva cüsapa nacateitüni, muritarisie 'utimu'utü, cusutü.

Menenutahütüani müpaü mete'icühüavetü, Ti'üquitame 'acu, pecareu'acuerivayurie temeuyeveximecü. ³⁹ Hicü 'anucuqueca nitatieni 'eca. Müpaü tinitahüave haracuna, Cayuvatü 'aixüa, quetineuhayeva. 'Eca neunuani, niucuharuanare yemecü. ⁴⁰ Müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Titayari xetemama. Quepaütütü yuri xecate'erie. ⁴¹ Müme masi cuini mieme meniutimamani. Müpaü meteniyutahüave, Quepaicüri pühücü 'icü. 'Asita 'ecatütü haracunatütü meni'enieca que mütiva'aitüa.

5

Cacaüyarixi 'axa memü'anene que memüte'inücai Cataratanaca
(Mateu 8:28-34; Rucaxi 8:26-39)

¹ Mericüsü haracuna 'anutaüye meneta'axüani Cataratari vacuiepa. ² Canuvasie 'anatiyacu, yapaucua tevi cacaüyari müca'itiya minücai nenucunaque müquite vateuquiyapa 'ayeneca. ³ Mücü tevi vateuquiyapa necateitüni. Teüteri menitexiecaitüni me'ihüanique tepüacü. ⁴ Müixa nicuhüivacaitüni tepüacü yumamatesie yü'ücatesie, peru yumamacü tepüa nanutequecaitüni, yü'ücasie mieme nanuyequesinacaitüni. Xevitü hepaüna pücatürücaüyecai mimaxiutacü. ⁵ Tucaricü tücaricü teuquiyapa nicuyeicacaitüni ya hürisie, cuhivanetü, tetecü yucuxitequetü. ⁶ Hicü Qesusi 'uxeiyaca teva 'uyeicame, hepana niutanausa. Hüxiena niutitunumaqueni ⁷ carima 'utahivatü, müpaü 'utaitü, Que peneti'uximatüani, Qesusi 'acu Cacaüyari yunaima vaheima

macave pemünu'aya. Nepümasivaviri yanetihüritüatü Cacaüyari, penücahürixüa 'axa nesi'uyurieni. Müpaü niutayüni ⁸ Qesusi müpaü mütitahüavixücü, 'Ecü cacaüyari pemüca'itiya, queneuxüna. ⁹ Hicü müpaü tinita'ivaviya, Que petiteva. Mücü müpaü tinitahüave, Cuyaxi Xei Vaxayari netinitevaca, temütamüirecü. ¹⁰ Vaücava vaüriyarica neyevaviriecaitüni Qesusi mücavaranyenü'anicü mücü cuiepa. ¹¹ Mericüsü yemuritüa tuixuri metenicuacaitüni yuvaücavatü. ¹² Cacaüyarixi vaüriyarica meneyevaviriecaitüni yamete'icühüavetü, Tuixuri vahesüa quetananunü'a temüvanünicü müme. ¹³ Hicü Qesusi nivarupitüani. Cacaüyarixi memüca'itiyatüca me'ixünaca tevi menivarutiviya tuixuri, 'esivatücacu huta miriyari meyupaümeme. Tuixuri yapaucua meniutanausa 'aita meneucayune. Hapa meneuxürieni, meniucuini haracunasie.

¹⁴ Hicü tuixuri vahüvemete meniyuta'una. Yametenicuxatacaitüni quiecarü 'amüyevasio 'esimüyeyesie. Teüteri menecüne mecunieretüvetü que mütiuyü. ¹⁵ Qesusisüa me'u'axüaca menixeiya tevi cacaüyarixi meminücai, Xei Vaxayari memiviyacai. Menixeiya mana 'acaime, heuquemarimacame, 'aixüa re'iyarime. Meniutimamani. ¹⁶ Hicü müme memunenierixü metenivacuxaxatüvacaitüni que mu'itüarie tevi, que mütiuyü tuixuri vahepaüsita. ¹⁷ Teüteri menisütüani vaüriyarica me'ipitüatü vacuiepa müyemiecü.

¹⁸ Hicü canuvasie cayerüximecacu Qesusi, 'iya tevi cacaüyarixi meminücai vaüriyarica canipitüani

hamatüana muyeicanicü. ¹⁹ Qesusiri püca'ipitüa. Müpaü püta tinitahüave, 'Aquie quenemie 'amarema vahesüa. Yaquetinivaretaxatüa vaüca que mütiuyuri Ti'aitame 'ahesie mieme, que matiunenimayataxü. ²⁰ Mücü neyani. Tamamata Quiecarite müracutevasie nisütüani ticuxatatü vaüca que mütiuyuri Qesusi hesiena mieme. Yunaitü menihüxiyacaitüni.

*Cairu nu'aya que müranayehüiya, 'uca müticuyecai 'imayüacu Qesusi 'ixuriquieya
(Mateu 9:18-26; Rucaxi 8:40-56)*

²¹ Mericüsü hutarieca 'anutaüye 'anuyacu canuvasio, yuvaücatü teüteri meniycuxeürieni 'auriena haracuna tesita 'uvecacu. ²² Mericüsü tuqui va'ü xevitü, Cairu titevatü, mana caninuani. Qesusi 'uxeiyaca niutihüximaqueni hüxiena. ²³ Vaüriyarica canipitüani müpaü 'utaitü, Nenive pemüxime 'ucatütü. Quenemayüamie manayevenicü, 'ayenieretü mayanicü. ²⁴ Qesusi 'utümana neyani.

Mericüsü meniveiyacaitüni teüteri yumüiretü me'isaipünatü. ²⁵ Hicü 'uca 'aniyueicacaitüni vasata tamamata heimana huta viyari müyuriecai ticuyetü xuriya 'uhanisitüatü. ²⁶ Vaüca tini'uxitüariecaitüni yumüireme teyu'uhayemavamete vahesüa 'axetü. Tita mürexiyacai nai tiniutixütüani tiyutuatü. Yutatexieca, cui niyüanecaitüni masi. ²⁷ 'U'enaca que müticuxaxasivacai Qesusi hepaüsita, 'utümana 'umietü teüteri vasata, Qesusi 'ixuriquieya niunmayüani, ²⁸ müpaü tiyücühüavetü, 'Ixuriquieya xüca ne'umayüani xeicüa, nenanayevemücü.

29 Mericüsü yapaucua xuriya peunua maneicacai. Yuvaïyarisie müpaü tiniuyumani mücü cuiniya meunuacü. ³⁰ Hicü Qesusi yu'iyarisie retimaica yütürücarıyacı mi'axixücü xeime, yapaucua ta'aurie 'aveca teüteri vasata müpaü niutayüni, Quepai ne'ixuriqui pumayüa. ³¹ Teyü'üquitüvametemama müpaü metenitahüave, Cari pevaxeyatü teüteri naisata memasisaipünacacu, müya peraine, quepai pünesi'umayüa peraine. ³² 'Iya nanieretüyani, que mü'ane miyuri xeyaque. ³³ 'Uca 'uyüyüacatü maricacü, timaitü que mütiuyü yuhesie, hüxiena ninuani. Mana 'utihüximaqueca, naime tiniutahecüata que mütiuyü, que mütvaiyacü. ³⁴ Hicü müpaü tinitahüave, Nenive, yuri pemütiuta'ericü pepanayeve. 'Aiyarisie peca'uximatüarietü quenemie, 'aixüa pereu'erietü 'uxa'atüni varie yapecatiucacucuinetü.

³⁵ Hicü müpaü 'utainecacu cuxi, va'üsüa miemete meniu'axüani müpaü mete'icühüavetü, 'Aniveri pemü. Titayari peti'uximatüa cuxi ti'üquitame. ³⁶ Qesusi varu'enieca müpaü mete'icühüaveme, müpaü tinitahüave va'ü, Pepücaheumaca, yuri quetine'erieca xEICÜA. ³⁷ Hicü teüteri pücavarupitüa memenuveyıyacı. Pecuru Cacuvu yu'ivamacame Vanimame xEICÜA nivarupitüani. ³⁸ Hicü va'ü quie heta'aca meyuxamurietüveme nivaruxeyıya me'utisuaname me'utihivame yumüireme. ³⁹ Muva heutahaca müpaü tinivarutahüave, Titayari xeteyuxamurie xete'utisuanana. Nunusi pücamüqui. Pucusu xEICÜA. ⁴⁰ Müme mecani-

nanaimacaitüni. Hicü yunaima varayenü'aca, nunusi muyecasie nivareutavitüni cuesieya varusieya mümeta hamatüana memu'uvacai. ⁴¹ Hicü mamayasie tiviereca, müpaü tinitahüave yuniuquicü, Tarita cumi, taniuquicü, 'Üimari 'acu, quenanucuquexi nematinahüaveni. ⁴² Yapaucua nanucuqueni nunusi, niuyeicacaitüni. Tamamata heimana huta viyari nexeyacaitüni. Cuitüva meniuhüxiyani yemecü. ⁴³ Qesusi heiseriemecü yatinivarutahüave xevitü tüma mücaretimanicü que mütiuyü. Müpaüta tinivarutahüave, memüte'iminicü.

6

Nasareti quiecarisie que mütiuyeicacai Qesusi (Mateu 13:53-58; Rucaxi 4:16-30)

¹ Mericüsü mana neyani, yuquiecarini nuani. Teyü'üquitüvamete meniveiyacaitüni. ² Hicü 'uxipiya tucari 'aye'acu, tuquita nisütüani ti'üquitatü. Müme memi'eniecäi meyumüiretü menihüxiyacaitüni müpaü me'utiyuatü, 'Icü meixeiya, haque pemieme. 'Icü que tiupitüarie mütimaivenicü. Que tiupitüarie 'inüari mütürücavi mütiyuriencü. ³ 'Icü caticaripiniteru, Mariya münu'aya. Cacuvu Cuse Cura Simuni va'iva catihücü. 'Uva tahesüa mecatetitei 'ivamama 'ucari. Hicü menitixani'erieni. ⁴ Qesusi müpaü tinivarutahüave, Tixaxatame ve'eme cani'erivani naisarie, masi yuquiecarisie xEICÜA yumarema vasata yuquita ve'eme püca'eriva. ⁵ Mana püca'yüvecäi xeime 'inüari mütürücaüye mütiyurienicü. Hipame tecuicucate xEICÜA yuxexuime vahesie 'utimeca nivananayexürieni.

⁶ Yuri memücate'eriecaicü, ni'iyarixiecaitüni. Hicü quiecarite 'esimüyeyeusie tini'üquitanecaitüni.

*Tamamata Heimana Yuhutame que
mütivareutanü'axüa teyü'üquitüvamete
(Mateu 10:5-15; Rucaxi 9:1-6)*

⁷ Mericüsü Tamamata Heimana Yuhutame varutacuevieca yu'aurie, nivareutanü'axüani yuhutatame. Heiserie nivarupitüani cacäyarixi memüca'itiyatüca vahepaüsita. ⁸ Müpäü tinivaruta'aitüani, tixaütü memücate'upiximenicü huyeta, mumuxi xEICÜA, 'inüa pücatixaü, cüsiurita pücatixaü, tumini vivurasie yemaneme pücatixaü, ⁹ memeu'uixüanicü cacai xEICÜA, peru huta camixayari memüca'anacatütücanicü tinivaruta'aitüani. ¹⁰ Müpäüta tinivarutahüave, Haque xeme'axüani quita, muva xequeneyuhayevani 'asita quepaucua xemüyehuque. ¹¹ Quiecarisie quiecatari xüca mecaxetanaqui'erieni, xüca mecayuvaüriyani memüxe'enienicü, mana xequenanuyecüni, tumuanari xequeneucasixüa yucacaisie, müpäü xeteyurietü xemütetahecüatanicü vahesie que mürahüiva. 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, Surumatari Cumuxatari cuini mieme mepücatatacuritüarieni müme vahepaü quepaucua 'isücame müvatacuevieni, mücü quiecarisie quiecatari que memütetatacuritüarieni. ¹² Hicüsüari teyü'üquitüvamete meneutayeixüani, müpäü metecuxatatü, teüteri memütehayevacü 'axa memüteyuriecü. ¹³ Yuvaücavame cacäyarixi menivarayenü'axüani. Tecuicuicateta

yuvaücavame haseiti mevarucavirivatü
menivaranayexürüvacaitüni.

*Ti'üyame Vani que mütiümierie
(Mateu 14.1-12; Rucaxi 9. 7-9)*

¹⁴ Hicü Herurexi müti'aitametücai mana cuiepa niu'ena que mütiuyü. Naisarie tiniutamariva que mü'ane mühücütücai Qesusi. Müpaü meniutiyuanecaitüni, Ti'üyame Vani caniyüaneni. Nanucuquetüarieni 'umüca, 'ayumieme mücü türücaria nicuyuitüvani. ¹⁵ Hipatüta müpaü meniutiyuanecatüni, 'Eriyaxi canihücütüni, hipatüta, tixaxatame caniyüaneni meripai miemetexi texaxatamete vahepaü 'anetü. ¹⁶ Herurexi masi 'u'enaca müpaü niutayüni, Süricü Vani canihücütüni nemi'aitaxü mu'uya manutivitequienicü. Mücü nanucuquetüarieni, rainecai.

¹⁷ Mücü Herurexi meripai nivarutanü'ani memiviyacü Vani. Casariyanata nenutahüani, müpaü mütiinaquecaicü Heruriya. Müpaü tiniuyüni Herurexi mitivitücü yu'iva 'üyaya, Heruriya mütiitevacai, Herurexi 'ivaya Piripe titevacacu. ¹⁸ Vani caviyarievētü cuxi müpaü tinicühüavecaitüni Herurexi, Pepücapitüarie pemevitücünicü 'a'iva 'üyaya.

¹⁹ Heruriya ni'uxive'eriecaitüni. Niyutexienecaitüni 'imiemütü Vani. ²⁰ Herurexi nimacarücaitüni Vani, 'imaitü tevi mühücütücaicü heiseriemecü yamüticamiecaicü, mupasiecaicü Cacaüyarisie mieme. Ni'üviyacaitüni. 'Tenietü 'asipücatimaicai que mütiyuriemücücai. Siepüre ninaquecaitüni mi'enienicü. ²¹ Mericüsü tucari naye'ani Heruriya Vani ma'ivacü,

quepaucua Herurexi 'ixüarari mutavevi
 matinuivaxü yutucarisie. Te'aitamete, cuyaxi
 teva'aitüvamete, Carereyatari va'uquiyarima
 nivaruta'inieni. ²² Heruriya nu'aya 'uca
 vatahaca, tiutineica, nivanaquecaitüni
 Herurexi mümeta hamatüana memütecuacai
 yunaitü. Cuiepa ti'aitame müpaü tinitahüave
 'üimari, Tita mümatinaque queneneutavaviri,
 nemümasiminicü. ²³ Niyühuritüani yarehüavetü,
 Tita pemünetitavavirieni nepümasimini, sepa cuiepa
 nemüti'aita hixüata 'arücame pemünetiutavaviri.
²⁴ Hicü mana neyani 'üimari. Müpaü
 tinitahüave yuvarusi, Tita netitavavirieni.
 Mücü müpaü tinita'eiya, Vani Ti'üyame mu'uya
 quenetavavirie. ²⁵ Mexüiva heutahaca cuiepa
 ti'aitamesüa, nitavavirieni müpaü 'utaitü, 'Ipaü
 canetininaqueni ne, hicü cuitü pemünesimini Vani
 Ti'üyame mu'uya, pateyusie yecaime. ²⁶ Cuiepa
 ti'aitame cui niyuhiveriecaitüni. Muyühuritüacü,
 teüteri hamatüana memütecuacai vacü, 'ayumieme
 pücayuvaüriyacai mita'imaiyacü. ²⁷ Cuiepa
 ti'aitame cuya niutanü'ani cuitü, 'ita'aitüaca Vani
 mu'uya mütuimiecü. ²⁸ Mücü heyaca, mu'uya
 nanutiviteni casariyanata. Pateyusie yecaime
 ni'atüani. 'Üimari niyetuirieni, 'üimarita yuvarusi
 niyetuirieni.

²⁹ Hicü mete'utamariECA, Vani
 teyü'üquitüvametemama menecüne, caxarieya
 menecueni. Teuquiyapa meneiteni.

Teüteri que mütiavarumi 'auxüme miriyari
 (Mateu 14:13-21; Rucaxi 9:10-17; Vani 6:1-14)

30 Mericüsü nü'arisixi Quesusisüa
 meniyucuxeürieni, que memüte'uyuri que
 memüte'üquitacai mete'itaxatüanique. 31 'Iya
 müpaü tinivarutahüave, Cümüsü taxaüta tepuhu
 macumavesie, xequene'uxipieca 'esiva. Hipatü
 yuvaücavatü meni'axecaitüni menecücacaitüni,
 'ayumieme tucari mepücahücai ni memütecuanicü
 müme. 32 Hicü canuvase menecüne
 macumavesiepai yühücüate. 33 Yuvaücavatü
 menivaruxeiya memecü, menimaicaitüni Que-
 susi. Naime quiecarisie quiecatari yuvaücavatü
 yü'ücama menecüne me'unausaxüaximetü.
 Me'uhaitütüatü meneta'axüani müme meri.
 34 Hicü 'anatiyeiximetü Quesusi, teüteri
 nivaruxeiya yumüireme. Nivarutineni-
 mayata, muxasi yühüveme memücahexeiya
 vahepaü memü'anenecaicü. Mana nisütüani
 tiva'üquitüatü müiremecü. 35 Hicüsüari
 ya'atevacacu tau, teyü'üquitüvemetemama
 hesüana meniyucuxeürieni müpaü me'utiyuatü,
 'Ena canacumaveni, yacanatevani
 tau. 36 Quenivareutanü'axüa 'aurava
 memütayeixüanicü quiecarite 'esimüyeyeusie
 'emüyeyeusie, memüteyutinairienicü 'icuai.
 37 Mücü masi müpaü tinivaruta'eiya, Xeme
 püta xequetenivarumicua. Müme müpaü
 metenitahüave, Tame tete'inanaiyu pa huta
 sienituyarisie 'arücame, tetevamini. 38 Mücü
 müpaü tinivarutahüave, Quepaümeme xepexeiya
 pa. Xequeneuxeiya. Yametetimaica, 'Auxüme
 payari, huta quesüteyarita, metenitahüave. 39 Hicü
 nivaruta'aitüani yunaima, memücuyaxixüanicü
 'üxa macuyürasie yayupapaümetü. 40 Mana

menicuyaxixüani, xei sienituyari ya huta teviyari heimana tamamata yameyupapaümetü. ⁴¹ Hicü 'auxüme payari 'anu'üca, huta quesüteyari meta, yuheima heutiniereca, pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, pa niutitara. Nivaru'ütüani teyü'üquitüvamete memüvaminicü. Huta quesüteyari niutimura yunaima vahesie mieme. ⁴² Yunaitü mete'ucuaca meniutihuxani. ⁴³ Hicü menicuxeürieni pa yuhayevameyari tamamata heimana huta quirivayari hüpüneme, quesüteyarita 'üarime yuhayevame. ⁴⁴ Müme memüte'ucuai 'uquisi xeicüa 'auxüme miriyari mecaniyupaümeccaitüni.

Quesusi ha heima que mütiuyeicacai
(Mateu 14:22-27; Vani 6:16-21)

⁴⁵ Hicü nivarutamexütüani teyü'üquitüvamete memacayaxecü canuvasie, memenuyehaitüiyacü Vesairapai haracuna 'anutaüye, mexi varateütüvacai teüteri. ⁴⁶ Vareutanü'axüaca, hürisie neutiyune yutanenevienique. ⁴⁷ Hicü 'ucutaicarecu, canuva haracuna hixüapa niuyemieccaitüni. Quesusi cuiepa püta niuyeicacaitüni yuxaütame. ⁴⁸ Mana me'uximatüaricame nivaruxeiya me'ivequeme, vahepa maye'ecacaicü. Hicü 'esivatücacu tux-acüta, Quesusi vahepa canamieccaitüni haracuna heima 'umietü. Niuyeyaniqueccaitüni. ⁴⁹ Müme me'ixeyaca haracuna heima 'umiecame, müqui me'erietü, meniutihiva. ⁵⁰ Yunaitü menixeiya, meniyumuinacaitüni. Mücü cuitü nivarutahüave. Müpaü niutayüni, Yu'iyari xequeneucayasa, ne nepüyüane. Xepücaheumamaca. ⁵¹ Hicü

vahesüa ye'acu, canuvasio 'acayerücu, 'eca neunuani. Müme cuini mieme menihüxiyacaitüni meni'iyarixiecaitüni. ⁵² Pa hepaüsita que mütiuyü 'asimepücatehetimaivavecai, masi yu'iyarisie meniupupurucaitüni.

Quesusi que mütiwaranayexürüvacai Quenesareti cuieyarisie
(Mateu 14:34-36)

⁵³ Hicü 'anutaüye me'anucüneca Quenesareti cuieyarisie meneta'axüani. Mana menecuvieni canuva. ⁵⁴ Canuvasio me'anaticünecu, yapaucua meneitimani quiecatari. ⁵⁵ Naisarie miemete vahesüa meniutanausaxüani. Menisutüani tecuicucate meva'atüvatü 'itarisie me'aheime haque meme'enana quename mana nua. ⁵⁶ Naisarie que müticuyeicacai, quiecarite 'esimüyeyeusie, 'emüyeyeusie, yeuta, tecuicucate menicutuarivacaitüni quiecarari hixüapa, vaüriyarica me'ipitüatü 'ixuriquieya xEICÜA memümayüanicü. Yunaitü memicumäüvacai menanayexürüvecaitüni.

7

Tita ca'itiyacame meyeitüa tevi
(Mateu 15:1-20)

¹ Mericüsü 'auriena meniyucuxeürieni Pareseusixi, hipatüta 'inüaricü memüte'üquitametetücai Querusareme memeyecü. ² Menivaruxeiya teyü'üquitüvametemama hipame metecuacame vamama ca'itiyacacu mecamaimatücaitü Huriyusixi vayeiyari que müti'ane. Menini-uquixiecaitüni müme. ³ Pareseusixi, hipatüta

Huriyusixi teüteriyari yunaitü, xüca cuini mieme meca'utimaimani, tixaü mepücatecuaca, yutusima vayeiyarisie yametecahutü. ⁴ Quiecarí hixüapa me'ayecücatü xüca mecayuwenani hacü, mepücatecuaca. Vaücava cuxi müireme yeiyari canixuaveni yamemütecahu, tecüxite xarite casute que memüte'itie. ⁵ Hicü Pareseusixi te'üquitameteta müpaü metenita'ivaviya, Titayari yutusima vayeiyarisie yamecatecahu 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete. Mesü vamama ca'itiyacacu mepüteca'a. ⁶ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Cari Quisariyaxi 'aixüa painecai meripai, xexatatü xeme, 'aixüa yuhesie 'axa mü'ane xemü'avietacü. Müpaü catina'uca,

'Icü teüteri yutetacü ve'eme mepünesixata,
Que memüte'u'iyari püta teva mepu'uva.

⁷ Xüanacüa xeicüa menenayexeyani

Tita memüte'üquita, teüteri va'aisica mühücücü xe-icüa.

⁸ Tita müti'aitacai Cacaüyari xete'uhayevaca, teüteri vayeiyarisie xeteniviyani, tecüxite harevemete que xemütehauxina, tavari hepaüna müireme que xemüteyurie.

⁹ Müpaüta tinivarutahüave, Visi xepüteyurie xeme, xe'ihayevaca tita Cacaüyari müti'aitacai yaxemütecahunicü yuyeiyarisie. ¹⁰ Muisexi müpaü naineni, Quetivareuyehüvirieca 'a'uquiyari 'avarusi. Tavari müpaü canaineni, Que mü'ane 'axa mutaineni yu'uquiyari yuvarusi hepaüsita, que'umierieni xei mieme. ¹¹ Xemesü püta müpaü xeniutiyuaneni, Tevi xüca müpaü ticühüaveni yu'uquiyari yuvarusi, nepini naima cümana pemüparevianiqueyu, mücü

Curuvani canihücütüni, taniuquicü, nepimini Cacaüyari, que maine, ¹² mücücü xepüca'ipitüaca 'uxa'atüni varie 'asimütiyurienenicü yu'uquiyari yuvarusi vahesie mieme. ¹³ Xecaneyeitüani tita Cacaüyari mütiutayü, yaxetecahutü yuyeiyarisie, que xemütevaretuiri yunivema. Vaücavamecü xepüteyurie 'icüpaü.

¹⁴ Tavari yu'aurie varutacuevieca teüteri, müpaü tinivarutahüave, Xequenene'enieca yunaitü, xequetenemaivaveni. ¹⁵ Tevi 'aurie tixaütü pücatixuave hesiena heutahame müyüveni ca'itiyacame meyeitüanicü. Tita taütana müratineica, mücü püta canihücütüni tita ca'itiyacame müreyeitüva tevi. ¹⁶ Xaütü netü mu'enaxü que'u'ena.

¹⁷ Hicü teüteri varucu'eiriecu, quita heutahacu, teyü'üquitüvametemama menita'ivaviya 'üxasi hepaüsita que müti'üquitacai. ¹⁸ Mücü müpaü tinivarutahüave, Cari xemeta 'asixepücatemaivave vahepaü. Xeme müpaü xecatehetimaive, naitü tevi 'aurie mütixuave hesiena heutahame püca'yüveni ca'itiyacame meyeitüanicü ¹⁹ 'iyarieyasie mücaheutahaquecü. Huriepana püta neutahaqueni, nihüani. Müpaü 'utaitü, naime 'icuai 'itiyacame nixatacaitüni. ²⁰ Tita tevi taüta müratineica, mücü püta canihücütüni tita ca'itiyacame meyeitüa. ²¹ Teüteri va'iyarisie catinimiemetüni 'axa que memüteyücühüave, que memütevacumaüva que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, ²² que memütenavaya, que memüteyumemiva, que memüte'icumaüva xeime 'üyaya, que memüte'ihive'erie tita mücativapini, 'axa que memüte'u'iyari, que memüte'irüma,

que memüteyucahive'erie merucuyatüvetü, que memüteyucuasiri, que memüteyusevixima 'axa me'utiyuatü, que memüteyucatave'erie yacü xeicüa que memüteyücühüave. ²³ Mücü naitü 'axa que memüteyurie, vataüta catinimiemetüni. Mücü ca'itiyacame caneyeitüvani tevi.

*Yuri que müti'eriecai 'uca Sirupenisiyatanaca
(Mateu 15:21-28)*

²⁴ Hicü mana heyaca, Tiru cuieyarisie ninuani, Siruni cuieyarisie. Quita heta'acu, püca'inaquecai Quesusi xevitü mütimariecacü, peru püca'yüvecai mana müyuhayevacü camarivatü. ²⁵ Mericüsü, 'uca niu'ena hepaüsitana. Caca'yari müca'itiya ninücaitüni 'iya nu'aya 'ucatüme. 'Uca cuitü hesüana nuaca, hüxiena niutihüximaqueni. ²⁶ Cüriyecusixi vaniuqui caniniuqueiyatücaitüni, Sirupenisiyasie ninuivametücaitüni. Vaüriyarica nipitücaitüni meyenü'anicü caca'yari 'axa mü'ane, mixünacü niveya. ²⁷ Quesusi müpaü tinitahüave, Neuyeveca meri türi memütihuxanicü. 'Aixüa püca'ane türi vapa müvanavairienicü, sinurixi müvaminicü. ²⁸ Mücü müpaü tinita'eiya, Xasunicü peputaine 'uqui, peru 'asita sinurixi mepiticua'a türi vapa mexatüa mücavivive temüxiquiyari. ²⁹ Quesusi müpaü tinitahüave, 'Aixüa pemitayücü, quenemie. Camü caca'yari 'axa mü'ane 'ari nixüna 'anive. ³⁰ Hicü yuquie heta'aca canitaxeiya yunive 'utasie cacame, caca'yari 'axa mü'ane 'ixünacu.

*Quesusi que mürenayehüa tevi mücaheu'enacai
münenuriecäi*

³¹ Hicü Tiru cuieyarisie heyeyaca Siruni cuieyarisie niuyeyune. Tamamata Quiecarite

müracutevasie 'uyeyaca, Carereya haracunayarisie neta'ani. ³² Mana meni'atüirieni tevi mücaheu'enacai münenuriecäi. Vaüriyarica menipitüani hesiena mutimenicü. ³³ Yateva heivitüca hücüame teüteri memüca'anu'uva, nacatana neica'uitüani yu'itüvame. 'Uta'aüsicavieca nimayüani nenieya. ³⁴ Yuheima heutiniereca na'aivani Quesusi. Yuniuquicü müpaü tinitahüave tevi, Hepata, taniuquicü quevatiyepietücani paine. ³⁵ Yapaucua nacateya nivatiyepierixüani nenieya niuxünarieni, heiseriemecü 'utaniütü nayani. ³⁶ Hicüsüari nivaruhüritüani xeime memücatehecuxaxatüvanicü, peru que mütivaruhüritüa, müme masi yemecü metenicuxatacaitüni naisarie. ³⁷ Vaücavamecü menihüxiyacaitüni teüteri yame'utiyuatü, Naime 'aixüa catiniuyurieni. Müme memücaheu'enanacai meheu'enanacame nivarayeitüvani, müme memücaniuvavecai meniuvaveme nivarayeitüvani.

8

Teüteri que mütivaruni nauca miriyari (Mateu 15:32-39)

¹ Mericüsü 'anapaitütü tavari yumüiretü teüteri meyucuxeüriecu, 'icuai mecahexeiyacacu, teyü'üquitüvamete nivarutacuevieni yu'aurie. Müpaü tinivarutahüave, ² Ne teüteri nepüvanenimaya. Haica tucari mepuyuri nehamatü. 'Icuai mepücahexeiya. ³ Meyehacacuitüveme xüca nevareutanü'axüani vaquie, huyeta mepe'amüxüani, hipatü tevapai mecaniquiecataritüni. ⁴ Teyü'üquitüvemetemama müpaü metenita'eiya, Haque mieme peyüve

pa mütivaruminicü 'ime 'ena macumavesie.
⁵ Mücü müpaü tinivaruta'ivaviya, Quepaümeme xepexeiya pa. 'Atahutame, meniutiyuani.
⁶ Hicü nivaruta'aitüani teüteri cuiempa memücuyaxecü. 'Atahuta payari 'uti'üca, pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, nititara. Teyü'üquitüvamete nivaru'ütüani memüvaminicü. Müme mecanivarumini teüteri. ⁷ Yapaümeme quesüte menivarexeiyacaitüni 'esimemüpepe. Pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, tiniuta'aita quesüte memümiqienicüta. ⁸ Mete'ucuaca meniutihuxani. Yuhayevameyari tarimeyari meniucuxeürieni teyü'üquitüvamete, 'atahuta quirivayari nayani. ⁹ 'Esivatücacu nauca miriyari mecaniyupaümecaitüni teüteri. Hicü nivareutanü'axüani. ¹⁰ Teyü'üquitüvamete vahamatü yunaitü canuvasie menacayaxe, Rarümanuta müracutevasie menecüne.

*'Inüari que memüte'itavaviri Pareseusixi
 (Mateu 16:1-4; Rucaxi 12:54-56)*

¹¹ Hicü Pareseusixi meniu'axüani. Menisütüani niuqui mexuatüatü hamatüana, me'ivavirietü 'inüari memüxeiyacü muyuavisie mieme mupitüarie, memi'inüatanicü. ¹² Mücü yu'iyarisie ha'aivatü müpaü niutayüni, Titayari 'inüari metevava hicü miemetexi. Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, yemecü 'inüari mepücapitüarieni hicü miemetexi. ¹³ Varucu'eirieca hutarieca nacayerüni canuvasie, 'anutaüyepai neyani.

Tiyucuxanariyame Pareseusixi vahesüa mümieme
(Mateu 16:5-12)

¹⁴ Mericüsü teyü'üquitüvamete metenatümaiya pa mema'üniqecai. Xeime hücüa mepexeyacai pa canuvasie. ¹⁵ Hicü müpaü tinivaruta'imaiya, Yumarima 'aixüa xequeneyucuerivayurieca tiyucuxanariyame hepaüsita Pareseusixi vahesüa mümieme, Herurexisüa mümieme. ¹⁶ Müme müpaü meteniyutahüave, Pa temücaheye'üicü müya naineni. ¹⁷ Qesusi tiutimaica que memüteyücühüavecai müpaü tinivarutahüave, Titayari niuqui xetexüatüa pa xemücahexeyacü. Xecate'enana, xecatemaivave cuxi. Xe'iyari cuxi tisesë'i. ¹⁸ Xe'uhüxitü xecateheuneniere, xe'unacatü xecateheu'enana, tixaü xecateha'eriva. ¹⁹ 'Auxüme payari ne'utitaracu 'auxüme miriyari vahesie mieme, quepaüme quirivayari hüpüneme xepucuxeürie muyuhayevaxü. Müme müpaü meniutiyuani, Tamamata heimana hutame. ²⁰ Mücü tivarahüave, 'Atahuta payari nauca miriyari vahesie mieme ne'utitaracu, quepaüme quirivayari xepucuxeürie muyuhayevaxü. Müme meniutiyuani, 'Atahutame. ²¹ Müpaü tinivarutahüave, Queri xecatemaivave cuxi.

Macüpecai que müranayehüiya Vesairasie

²² Hicü mecaneta'axüani Vesairapai. Teüteri meni'atüirieni 'uqui macüpecai, vaüriyarica me'ipitüatü mimayüanicü. ²³ Hicü macüpecai mamayasie tiviereca, quiecarì tesitapai neihana. He'aüsicamaxüaca hüxitana, hesiena 'utimeca, müpaü tinita'ivaviya, Tixaü pecatixeiya. ²⁴ Hicü

'anutaniereca müpaü niutayüni, Teüteri cüyexi nepüvaxeiya yaxaicüa me'aneneme, peru teüteri meneu'uvani. ²⁵ Hicü hutariëca hüxitana niutimeni. Tevi nanutaniere, heunieretü nayani. Naime tiniuxeiya que mütivayacü. ²⁶ Hicü Quesusi nitanü'ani quiena müpaü titahüaveca, Quiecarisie pepücaheumieni, xeime pepücaraxaxatüvani.

Pecuru que mütiyutahecüataxü

(Mateu 16:13-20; Rucaxi 9:18-21)

²⁷ Hicü Quesusi teyü'üquitüvamete vahamatü yunaitü menecüne. Quiecarite 'esimüyeyeusie meniu'uvacaitüni Sesareya Piripu 'aurie. Mana huyeta me'uyehutü, müpaü tinivaruta'ivaviya teyü'üquitüvamete, Teüteri que me'utiyuane que nemüpaicü ne. ²⁸ Mümeri müpaü metenita'eiya, Hipatü müpaü meniutiyuane, Vani Ti'üyame pemühücücü, hipatüta 'Eriyaxi pemühücücü, hipatüta texaxatamete pemüxevitü. ²⁹ Hicü müpaü tinivaruta'ivaviya, Xemete que xe'utiyuane que nepüpaicü. Pecuru müpaü tinita'eiya, Que mü'ane heiserie mupitüarie Cürisitütütü, 'ecü pecanihücütüni. ³⁰ Hicü nivaruhüritüani 'asimemücatehehüavenicü xeime hepaüsitana.

Quesusi que mütihecüatacai que mütimierieniquecai

(Mateu 16:21-28; Rucaxi 9:22-27)

³¹ Hicüsüari nisütüani tiva'üquitüatü, müpaü 'utaitü, Neuyeveca cuxi ne Yuri Tevi que nemütiteva vaüca nemüticuinecü. Ta'uquiyarima, mara'acate memühüritüarie, mümeta 'inüaricü memüte'üquitamete mecanenitixani'eriecuni. Necanimieriemücü, necananutanierimücü hairieca tucarisie. ³² 'Icü niuquieya

canihēcüacaitüni que mutayü. Hicü Pecuru yateva heivitüca nisütüani 'icu'imaiyatü. ³³ Quesusi ta'aurie 'aveca, hipame varuxeyaca teyü'üquitüvamete, nicu'imaiyani Pecuru müpaü 'utaitü, Xaüsie queneuye'a Cauyumarie Nehüxie pepüca'uveni. 'Ecü Cacaüyaripaü pepücare'iyari, teüteri vahepaü xeicüa pepüre'iyari.

³⁴ Hicü yu'aurie varutacuevieca teüteri, teyü'üquitüvamete vahamame müpaü tinivarutahüave, Tevi xüca yuvaüriyani nehamatü muyeicanicü, queyuxani'erieca, queyuvaüriyani sepa curuxisie mümierieni, nehésie quetiviyani.

³⁵ Que mü'ane müyutavicueisitüamücü caniyutatümaiymücü. Que mü'ane müyutatümaiya nehésie mieme, niuqui 'aixüa manuyünesie mieme, mücü niyutavicueisitüamücü yemecü. ³⁶ Tevi nai cuiepa mütixuave xüca ra'ivanique, tita ra'ivaqueyu xüca yutatümaiyanique. ³⁷ Tevi titacü tiyutuanı yutucari mücanavaiyarıenicü. ³⁸ Hicü miemetexi hipame va'üitama memüvacumaüva 'axa memüteyuruva vasata 'uyeicatü, que mü'ane münesiteviya miteviya nenuqui, neta Yuri Tevi que nemütiteva necaniteviyacamücü 'iya quepaucua nemunuani ne'uquiyaripaü nemarivetü, netupirisixima memüpasie Cacaüyarisie mieme vahamatü.

9

¹ Hicü müpaü tinivarutahüave, Niuqui caniseüeni que nemütixecühüave, hipatü 'uva memü'uva mepücacuini mexi mecanenierivave que mütiyüni quepaucua Cacaüyari munuani türücaüyemecü ti'aitatü. 'Arique mücaque mecanicuicuni.

Quesusi yücü 'anetü que müratüa
(Mateu 17:1-13; Rucaxi 9:28-36)

² Hicü 'ataxeime tucari 'anucayacu Quesusi nivarevitüni Pecuru Cacuvu Vani yemuri 'amanutitevisie yuhücüame. Mana yücü 'anetü nayeitüarieni vahüxie. ³ Quemarieya xavatütü nayani, cui tuxatü 'üvipaü. Cuiepa mütama turiyame müya 'aneneme püca'yüve mitiyeitüani. ⁴ Mana 'Eriyaxi Muiseximatü memasiücütü menacüne, Quesusimatü metenicuxatacaitüni. ⁵ Hicü Pecuru müpaü tinitahüave Quesusi, Ti'üquitame 'acu, 'aixüa cani'aneni 'uva temu'uvacü. Camüsü xamaru tepütivevieni haicame, 'ahesie mieme xeime, Muisexisie mieme xeime, 'Eriyaxisie mieme xeime.

⁶ Pecuru 'asipücatimaicai que mütayüni quecai, teyü'üquitüvamete cui memeumamacaicü. 'Ayumieme müpaü putayü. ⁷ Hicü haivitüri nuaca nivaru'etüriviya. Xevitü niutaniuni haivitürisie ya'utaitü, 'Icü caninenivetüni neninaqui'erieca, xequene'enieca. ⁸ Yapaucua mehanieretücüneca naisarie, xeime mepüca'uxei yu'aurie 'uveme, Quesusi xeicüa meniuxeiya.

⁹ Hicü yemurisie me'acanexüaximecacu, Quesusi nivaruta'aitüani 'asimemücatehehüavenicü xeime tita memüte'uxei, mexi Yuri Tevi müquite vasata ca'anucuquevecai cuxi, 'ariqueque xeicüa. ¹⁰ Que mainecai yamecatenichuacaitüni, peru yusata niuqui menixüatüacaitüni tita mütixatacai, manucuqueni müquite vasata que mainecai. ¹¹ Hicü müpaü metenita'ivaviya, Müme 'inüaricü memüte'üquitamete, titayari müpaü mete'utiyuane quename heuyevese 'Eriyaxi meri munuani.

12 Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Neuyeveca 'Eriyaxi meri munuani 'aixüa miyurieni naime. Masi que re'uxa Yuri Tevi hepaüsita, que müreyeveve vaüca müticuinecü müxani'erivanicü.
 13 Masi ne müpaü netinixecühüaveni, 'Eriyaxi caninuaniri. Yamepiyuri que mütivanaquecai, müpaü que müre'uxa hepaüsitana.

Quesusi que mürenayehüa temaicü, cacaüyari 'axa mü'ane 'iviyacacu

(Mateu 17:14-21; Rucaxi 9:37-43)

14 Hicü mevaranucu'axirümecacu hipame teyü'üquitüvamete, yumüireme teüteri meni-varuxeiya teyü'üquitüvamete va'aurie, mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai menivaruxeiya niuqui mexuatüacame vahamame. 15 Hicü teüteri me'ixeyaca Quesusi, meniuhüxiyani, hepana meniutanausaxüani menitavaüritüani.
 16 Mücü müpaü tinivaruta'ivaviya müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai, Titacü niuqui xetexuatüa vahamatü. 17 Tevi xevitü müpaü tinita'eiya, Neuxei ti'üquitame, nenive 'uquitüme nepümasi'atüiri, cacaüyari 'axa mü'ane minü'ücü ca'itaunietü mütaniunicü. 18 Sepa haque meita'axiya peiyehüpa, cuaimuxari püvayeneica, yutametecü pütütaqueve putanaranare. Ne nenivarutavavirieni teyü'üquitüvamete 'ahesüa miemete memenayehüanicü, peru mepüyutatexie.
 19 Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Cari hicü miemete yuri xepücate'erie. Quepaümexa peuyeveve xehamatü nemucani. Quepaümexa nepüxenevieca. Xequenavitüqui. 20 Hicüsüari meni'atüirieni. Mücü cacaüyari 'ixeyaca Quesusi, yapaucua nitanüni

temaicü. Cuiepa 'ucaveca 'iya, nicurupenecaitüni, cuaimuxari 'anativietü. ²¹ Quesusi müpaü tinita'ivaviya quemasiya, Quepaümexa pi'axiya. Mücü müpaü niutayüni, Nunusiyaripai. ²² Müixa taipa hapa neihüpani 'imienique. 'Ecü xüca peyüveni 'asipemütiyurieni, quetanenenimayaca quetaneparevieca. ²³ Quesusi müpaü tinitahüave, Titasü peraine, xüca neyüveni pemaine. Que mü'ane yuri müti'erie naimecü püyüve. ²⁴ Hicü temaicü quemasiya müpaü tiniuhiva, Yuri nepüti'erie 'acu, queneneuparevi yuri xüca necati'erieca. ²⁵ Quesusi yumüireme varuxeiyaca me'anausaxüaximeme hepana meyucuxeürinique, nitatieni cacaüyari 'axa mü'ane müpaü ticühüvetü, Neuxei 'ecü cacaüyari pemüca'itaunie mütaniunicü mü'enanicü, ne nematini'aitüaca pemixünacü, tavarari pemüca'iviyanicü. ²⁶ 'Iya cacaüyari 'utahivaca 'itacasetü carima, nixüna. Müquipaü 'anetü nayani temaicü. 'Ayumieme 'esivatücacu yunaitü müpaü meniutiyuani, Caniumüniri. ²⁷ Perusü Quesusi temaicü mamaya 'uviyaca nenucuhana. 'Iya nanucuqueni.

²⁸ Hicü quita heutahacu, teyü'üquitüvametemama müpaü menita'ivaviya yuhücüate me'ayetetü, Titayari tetetatatexie tame temayenü'anicü. ²⁹ Mücü müpaü tinivarutahüave, Yunenevietü yuhaquietü xeicüa caniyüveni meyenü'anicü 'ipaü 'aneneme.

*Quesusi tavarari que mutayü que mütimierieniquecai
(Mateu 17:22-23; Rucaxi 9:43-45)*

³⁰ Hicü mana menecüne. Carereya
cuieyarisie meniuyecüne. Püca'inaquecai

xevitü mütitamarienicü. ³¹ Teyü'üquitüvamete tiniva'üquitüacaitüni. Müpaü tinivarutahüave, Ne Yuri Tevi nehücütütü nepüyetuiya teüteri vamamasie. Menenimiecuni. Nemierieme, hairieca tucari 'anucayayu nenanucuquemücü. ³² Müme 'icü niuqui mepücahetimaivavecai. Menimamacaitüni me'ita'ivaviyaque.

*Que mü'ane masi müve'eme
(Mateu 18:1-5; Rucaxi 9:46-48)*

³³ Mericüsü Caperünaume meneta'axüani. Quita meheutahaxüacu müpaü tinivaruta'ivaviya, Titacü niuqui xetexüatüacai huyeta. ³⁴ Müme cayuvatü xeicüa meniumacaitüni, niuqui memüxüatüacaicü huyeta que mü'ane müme masi müve'emetücaicü. ³⁵ Hicü 'ayerüca, Tamamata Heimana Yuhutame varutacuevieca yu'aurie, müpaü tinivacühüaveni, Xevitü xüca ve'eme 'ayeimücüni, neuyeveca yunaima vaparevivame mayuyeitüanicü 'imatüreme mayuyeitüanicü. ³⁶ Hicü nunusi 'ahanaca vahixüapa nitaqueni. 'Itituca müpaü tinivarutahüave, ³⁷ Que mü'ane xeime mütanaqui'erieni 'ipaü me'aneneme türi nehësüa mümiemecü, mücü canenitanaqui'erimücü ne. Que mü'ane münesitanaqui'erieni ne xeicüa pücanesitanaqui'erieni, masi que mü'ane münesihyenü'a canitanaqui'erimücüta.

*Que mü'ane mücatasi'aye'uni, mücü tahesie tiniviyani
(Rucaxi 9:49-50; Mateu 10:42)*

³⁸ Vani müpaü tinitahüave, Ti'üquitame, xeime tahesie mücativiya tecaniuxeiya varayenü'avame cacaüyarixi 'axa memü'anene, 'ahesüa niu

miemetütü. Mücü tahesie mücativiyacü, 'ayumieme tepinena. ³⁹ Qesusi müpaü niutayüni, Xepüca'inenaca. Tevi xüca türücaüyemecü 'inüari tiyurieneni, müpaü 'utaitü quename nehesüa mieme, quetiyüveni cuitüva nehepaüsita 'axa mutaineni. ⁴⁰ Que mü'ane mücatasi'aye'uni, tahesie catiniviyani. ⁴¹ Que mü'ane xei tecüxiyari müxeharitüani Cürisitusüa miemete xemühümecü, yemecü peixeyani tita müra'ivaxü.

Titacü mütitiquetamüre

(Mateu 18:6-9; Rucaxi 17:1-2)

⁴² Que mü'ane mitiquestamüra xeime 'icü türi yuri memüte'erie, masi 'aixüa püyüniqeyu mata mahete xüca 'ecatütüanique cüipieyasie, haramarasie xüca heucahüyanique meripai. ⁴³ 'Amama xüca masihecahüpani, quenavitequi. Masi 'aixüa püyüniqeyu pemamapurütü xüca peheutahanique tucari maxuavesie, hutame pe'ucamamatü xasi taiyariyarisie pemücaheutahanicü mücatüvesie. ⁴⁴ Mana cui si müvacüme pücamüni tai pücatüveni. ⁴⁵ 'Aüca xüca masihecahüpani, quenavitequi. Masi 'aixüa püyüniqeyu xüca pe'ücapurutü peheutahanique tucari maxuavesie, hutame pe'uca'ücatü xasi taiyariyarisie pemücauhüyanicü mücatüvesie. ⁴⁶ Mana cui si müvacüme pücamüni tai pücatüveni. ⁴⁷ 'Ahüxi xüca masihecahüpani, quenivatitu'i. Masi 'aixüa püyüniqeyu xüca peheutahanique haque Cacaüyari müra'aita tapa pe'acüpetü, xasi taiyariyarisie pemücauhüyanicü hutame pe'ucahüxitü. ⁴⁸ Mana cui si müvacüme pücamüni, tai pücatüveni.

⁴⁹ Yunaitü meni'itiyacuni taicü, naitü mavari que müti'itiva 'unacü. ⁵⁰ 'Una 'aixüa cani'aneni, peru xüca hamuritü 'ayanique, titacü ha'usivime xeteheyeitüaniqueyu 'una. 'Una xequenexeiyani yuhesie 'aixüa xeteyuxexeyatü.

Quesusi que müti'üquitacai, 'uqui yü'üya mücu'eirie hepaüsita

(Mateu 19:1-12; Rucaxi 16:18)

10

¹ Mericüsü mana heyeyaca, Cureya cuieyarisie 'uyeyaca, Curutani hatuxame 'anutaüye ninuani. Mana tavari teüteri hesüana meni'yuxeüriecaitüni. Que mütiyurienecai, tavari tiniva'üquitüacaitüni.

² Hicü Pareseusixi meniu'axüani, müpaü mete'icü'ivaviyatü me'i'inüatatüvetü, Titauniva 'uqui yü'üya mücu'eirienicü me'utiyuatü.

³ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Que tixe'u'aitüa Muisexi.

⁴ Müme müpaü metenitahüave, Muisexi nipitüani tevi xapa mütavevienicü 'eiriya hepaüsita, 'arique micu'eirienicü.

⁵ Quesusi müpaü tinivaruta'eiya, Xe'iyari müsese'icü 'ayumieme 'icü 'aitüarica tinixe'uta'utüirieni.

⁶ Peru matüaripai naitü mütiunetüariepai, Cacaüyari nivarutivevieni 'uquitüme 'ucatüme.

⁷ 'Ayumieme 'uqui niyupatamücü, yuquemasi yuvarusi vahesüa niyeyeimücü, yu'üyasie tiniviyamücü.

⁸ Memüyuhutacai xei vaiyari mecanacünicuni meyuxevitü, cananuyüneni. 'Ayumieme mecaniyuxevini, mepücayhutari.

⁹ Mericüsü Cacaüyari que mütivaruxeviriyaxü, tevi pücavataxüriexüani.

10 Hicü quita me'ayetetü, teyü'üquitüvamete tavarı menita'ivaviya mücü hepaüsita que mutayü. 11 Qesusi müpaü tinivarutahüave, Que mü'ane 'icu'eirieme yü'üya, xeime püta mütivitüni, mücü nicumaüvani que mü'ane mücayü'üya. 12 'Ucata xüca 'icu'eirieni yücüna, xeime püta xüca 'uticünata, mücü nicumaüvani que mü'ane mücayücüna.

*Qesusi que mütiuniu, türi 'aixüa memü'itüarienicü
(Mateu 19:13-15; Rucaxi 18:15-17)*

13 Hicü hesüana mecaniva'atüvacaitüni türi vahesie mutimenicü, peru teyü'üquitüvamete menivarutate'acaitüni. 14 Qesusi varuxeiyaca teyü'üquitüvamete que memüteyuriecäi niuyeha'ani. Müpaü tinivarutahüave, Xequenivapitüaca türi nehesüa memü'axenicü. Xepücavanenasitüiyani. Cacaüyari müya me'aneneme catiniva'aitüvametüni. 15 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane nunusipaü mücayuvaüriya Cacaüyari mütita'aitüanicü yapücatipitüarieni. 16 Hicü yumamasie varutitücütü yacaniutainecaitüni para 'aixüa memü'itüarienicü vaheima 'utimeca.

*'Uqui müxicütücai
(Mateu 19:16-30; Rucaxi 18:18-30)*

17 Mericüsü Qesusi niyemieximecaitüni. Hicü tevi 'unausarümetü hesüana ninuani. Hüxiena niutitunumaqueni müpaü ticu'ivaviyatü, Ti'üquitame 'aixüa pemütiau'iyari 'acu, tita reuyevese nemütiyurienicü tucari mücaxüve nehesie mütinaquenicü. 18 Qesusi müpaü tinita'eiya, Titayari 'aixüa netiuca'iyarime

penetixata. Tevi 'aixüa mütiuca'iyari 'apüca'uyeica, Cacaüyari yuxevitü 'aixüa pütiuca'iyari püta. 19 'Ecüsü 'aitüarica pepümate, pepücati'amieni, xeime 'üyaya cünaya pepücacumaüvani, pepücatinavayani, xeimesie pepücarahüpani peti'itavatü, pepücati'acuamanani, 'aquemasi 'avarusi quetinivareuyehüvirieca, que manuyüne. 20 'Iya müpaü tinitahüave, Ti'üquitame, 'icü naimesie yanepüticamie temaicüyari pai. 21 Quesusi 'ixeyatü ninaqui'eriecaitüni. Müpaü tinitahüave, Xevitiüxa xeicüa peuyevese yapemütiyurieni. Quenemie, tita pemürexeyia quetinetua, tuminiyari quenivarumicua puvüresixi. Mücücü muyuavisie vaüca pepeucaqueni. Pevare'ütüame quenaye'a, nehiesie quetiniviyani, sepa curuxisie pemumierienique. 22 'Icü niuquicü panutixünetüya. Yuhiverietü caneyani vaüca mürexeiyacaicü.

23 Hicü Quesusi yu'aurie hanieretüyaca müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Canicuaniveni xicusixi memaye'axüanicü Cacaüyari mütiva'aitüvametünicü. 24 Teyü'üquitüvamete menihüxiyacaitüni niuquieyacü. Quesusi hutarieca müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Nenivema, canicuaniveni müme yuri memüte'erie tuminisie memaye'axüanicü Cacaüyari mütiva'aitüvametünicü. 25 Sepa mücacuanivenique cameyu manuyehani 'ivipame hüxieyasie, peru siepüre yeme pücuane xicu maye'anicü Cacaüyari müti'aitüvametünicü. 26 Müme masi vaüca menihüxiyacaitüni. Müpaü

meteniyücühüavecaitüni, Mericüte, xüca müpaü 'aneni, quepai püyüve mütavicueisitüarienicü.
²⁷ Hicü Qesusi vaxeiyatü müpaü niutayüni, Teüteri mepücayüvave memüyutavicueisitüanicü, masi Cacaüyari caniyüveni müvatavicueisitüanicü. Cacaüyari naimecü caniyüveni. ²⁸ Hicüsüari Pecuru nisütüani müpaü ticühüavetü, Camüsü tame naime tete'ucu'eirieca 'ahesie tepüteviya.
²⁹ Qesusi müpaü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane micu'eirie yuqui yu'ivama yuvarusima yuquemasima yü'ütama yunivema yucuie, xüca varucu'eirieni necümana, niuqui 'aixüa manuyünesie mieme,
³⁰ xei sienituyari masi varexeiyatü canayeimücü hicü quite, 'ivamarixi, yuvarusima, yunivema, cuie. 'Uximatüarietü varexeiyatü canayeimücü. Tucari 'umamiesie 'aye'ame, tucari mücaxüve hexeiyatü canayeimücü. ³¹ Peru yuvaücavatü hicü memüve'emete, 'imatüremete mecanacünicuni, 'imatüremete ve'emete mecanacünicunita.

Tavari Qesusi que mutayü que mütimierieniquecai

(Mateu 20:17-19; Rucaxi 18:31-34)

³² Mericüsü huyeta meniuhucaitüni Querusareme meutiyune 'utüa, Qesusi nanuhaitüacaitüni. Teyü'üquitüvamete menihüxiyacaitüni. Hipatü memiveiyacai menimamacaitüni. Hicü tavari yateva canivarevitüni Tamamata Heimana Yuhutame. Nisütüani tivacuxaxatüvatü que mü'itüarieniquecai,
³³ müpaü 'utaitü, Neuxei, Querusareme teneta'axüacuni. Ne Yuri Tevi que nemütiteva necaniyetuiyamücü mara'acate memühüritüarie

vahesüa, müme 'inüaricü memüte'üquitamete vahesüa. Va'isücate menesitahüaveyu, necanimieriemücü, menesiyetuayu teüteri memücahuriyusixi vahesüa. ³⁴ Müme mecanenitananaimacuni, yuhaxüama nehesie meniuta'aüsicaviecuni menenicuvaxüacuni, mecanenimiecuni. Peru hairieca tucari 'aye'ayu, necananucuquemücü.

*Cacuvu Vanimatü que memüte'itavavirie
(Mateu 20:20-28)*

³⁵ Hicü Severeu nivemama Cacuvu Vani yuhutatü 'aura me'acüneca, müpaü metenitahüave, Ti'üquitame, pütasinaque tahesie mieme yapemütiyurienicü, que temümatetavavirieni. ³⁶ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Que tixenaque yanemütiyurienicü xehesie mieme. ³⁷ Müpaü metenita'eiya, Quetaneupitüa 'atemutiyaxecü xevitü 'aserieta xevitüta 'a'utata, quepaucua visi pe'aretü pemayani. ³⁸ Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, 'Asixepücatemate tita xemütecu'ivava. Nehepaü xete'ucacucuetü xeteyüvave xemenu'ienicü tita nemüranu'ieni ne, nehepaü xeteyüvave xema'ivarienicü tevi que müranucanamiapaü hacü quepaucua muca'üyarie. ³⁹ Müme müpaü meniutiyuani, Tecaniyüvaveni. Qesusi müpaü tinivarutahüave, Yemecü tita nemüranu'ieni xecananu'iecuni, nemüca'üyarienipaü xecanica'üyariecuni. ⁴⁰ Peru heiserie nepücahexeiyä nemüxepitüanicü ni neserietta ni ne'utata 'axemutiyaxecü. Masi müme vahesie mieme mucuha'arisie xEICÜA, müme yametenipitüariecuni.

41 Hipatü Tamamata me'u'enanaca que memutiyanecai, menisütüani mevaxeümatü Cacuvu Vani. 42 Qesusi yu'aurie varutacuevieca yunaime, müpaü tinivarutahüave, Xeme müpaü xepütemate, müme nuivarite vasata memümariva mete'aitametetütü meteniva'uxitüaca mete'aitatü. Vavemete heiserie mecanexeyani vahepaüsita que memüteyurieni. 43 Müpaü pücatiyüni xeme xesata. Que mü'ane ve'eme mayaniqueyu xesata, yunaime xeparevivame canayeimücü. 44 Que mü'ane mexüacame mayaniqueyu xesata yunaime xehesie mieme vaüriyarica ti'uximayatü canayeimücü. 45 Yuri Tevi que nemütiteva, que nemütinua, nemüpareviyanicü nepücanua, masi nevaparevienique püta necaninuani, netucari nemütatuanicü yumüireme vahesie mieme, nevaxünaque.

*Que müranutanierixü Varütimeyu macüpecai
(Mateu 20:29-34; Rucaxi 18:35-43)*

46 Mericüsü Quericu meneta'axüani. Mana meheyehuximecacu 'iya Qesusi, teyü'üquitüvametemama yunaitü, yumüiretü teüteri vahamatü, tevi macüpecai mana niucateitüni huye tesita tivautü, Varütimeyu titevatü, Timeyu nu'ayatütü. 47 'Icü 'u'enaca quename Qesusi Nasaretitanaca 'uyüximecai, nisütüani müpaü tiuhivatü, Qesusi 'acu Raviri pemünu'aya, quenenenenimayaca cuerietü. 48 Yumüiretü menitate'acaitüni cayuvatü müticanicü. Mücüsü masi carima müpaü tiniuhivacaitüni, Raviri nu'aya 'acu, quenenenenimayaca cuerietü. 49 Qesusi mana 'utaqueca, müpaü

niutayüni, 'Aura xequenehüaviyu. Müme mehecüneca 'aura menitahüave macüpecai, müpaü me'utiyuatü, 'Aiyari queneucayesa quenanucuquexi, 'aura pümasitahüave. ⁵⁰ Mücü yü'ücari heviviaca, 'anucuqueca, Quesusisüa neyani. ⁵¹ Qesusi müpaü tinitahüave, Que matinaque nemümasiyurienicü. Macüpecai müpaü niutayüni, Ti'üquitame nepayeniereniqueyu. ⁵² Qesusi müpaü tinitahüave, Quenemie, yuri pemütiuta'ericü pepanayeve. Yapaucua nanutanriere, huyeta neiveiya Qesusi.

*Querusaremesie que müreutaha
(Mateu 21:1-11; Rucaxi 19:28-40; Vani 12:12-19)*

11

¹ Mericüsüari Querusaremesie me'axüaximecacu Vetüpaquesie Vetaniyasie, yemuritüa me'u'axüacu Huriva Macu'u müracusevasie, yuhutame nivarutanü'ani teyü'üquitüvamete. ² Müpaü tinivarutahüave, Quiecarri 'anutaüye mucumasie xequenehu. Mana xe'anutahaxüaximetü puxu nunusi xecanetaxeyiacuni hacuviecame, tevi hesiena müca'anutiyerüve cuxi. Xequenacuxüna xequenahani. ³ Xevitü xüca müpaü tixecu'ivaviyani, Titayari müya xeteyurie 'utaitü xeme müpaü xequenetiyua, Ti'aitame neiyehüaca, cuitüva canenü'amücü. ⁴ Mericüsü mehecüneca caye 'utüa meneitaxeyia puxu nunusi 'acuviecame quitenie 'aurie. Menecuxüna. ⁵ Teüteri mana memüti'ucaï hipatü müpaü metenivaruta'ivaviya, Que xeteyurie puxu

nunusi xe'acuxünatü. ⁶ Hicü yametenivarutahüave que mütivarutahüavixü Qesusi, teüteri yametenivarupitüani. ⁷ Puxu meneyehana Qesusisüa. Hicü yü'ücarı me'enutiveriecu, hesiena nanutiyerüni. ⁸ Yümüretü me'ivaüritüatü yü'ücarı meni'itüaximecaitüni huyeta. Hipatüta cüye xavari me'uhapatü meniyetuaximecaitüni.

⁹ Memuhaitütüacai, memu'imamatücai müpaü metenihivacaitüni, Quetaneutavicueisitüa 'aixüa, 'aixüa queticuxaxasivani 'iya hepaüsita, que mü'ane Ti'aitamesüa miemetütü 'amamie hepaüsita, ¹⁰ que mü'ane Ti'aitametütü maye'ani tatevari Raviri müti'aitacaipaü, mücü hepaüsita. 'Aixüa canı'aneni que mü'ane taheima macave.

¹¹ Mericüsü Qesusi Querusaremesie neutahani, tuqui 'amüpa neutahani. Hanieretüyaca naisarie nivayeyani 'acayunirümecacu. Tamamata Heimana Yuhutame vahamatü yunaitü menecüne Vetaniyapai.

Que mütiuniu 'axa mü'itüarienicü xapa mücatacacai (Mateu 21:18-19)

¹² Mericüsü 'uxa'arieca Vetaniya meheyecüneca Qesusi neuhacamücücaitüni. ¹³ Xapa 'uxeiyaca tevapai xavacame, hepana neyani 'ixeiyaque, siparasü xüca tixaü ticaxeyaqueyu hesiena. Mana nuaca tixaütü cacatiniucaxeyia, xavari xeicüa, maxuxuavere müca'aye'vecaicü. ¹⁴ Qesusi hicü müpaü tinitahüave xapa, Hasuacu xevitü tüma 'a'icuxi pücaticuani. Meni'enieni teyü'üquitüvemetemama.

Que müti'iti tuqui 'amüpa (Mateu 21:12-17; Rucaxi 19:45-48; Vani 2:13-22)

15 Hicü Querusareme meneta'axüani. Qesusi tuqui 'amüpa curaruyarita heutahaca, nisütüani varanuyeveveyatü müme tuqui curaruyarita memütetuacai memütenanecai. Tumini patamete vamexate natixürieni, cucuruxi vatuayamete va'üparite natixürieni. 16 Pücavapitüacai tixaü mete'apitü memanuyecücanicü tuquita. 17 Mana tini'üquitacaitüni müpaü tivacühüavetü, 'Ipaüri care'uxa, Nequie nenevieri quiyari canimarivacamücü yunaima nuivarite vahesie mieme. Xemesü püta terü xecanayeitüaca haque tenavayamete memüyu'avietta. 18 Hicü mara'acate memühuritüariecai, müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai vahamatü yunaitü meni'enieni, menimacarücaitüni, teüteri yunaitü memühüxiyacaicü tita müti'üquitacai hepaüsita. 'Ayumieme mara'acate metenicuvautüvecaitüni que memüte'imienique. 19 Hicü 'ucutaicairecu quiecarisie nivayeyani.

*Xapa que mütiuva, tiutaniucu para 'axa mü'itüarienicü
(Mateu 21:20-22)*

20 Mericüsü ximeri 'ame'uyehuximetü, xapa meniuxeiya vaquime naitü nanayaripaitü. 21 Pecuru heye'erieca que mütiuyü müpaü tinitahüave Qesusi, Neuxei Ti'üquitame, 'iya xapa pemaxatacai 'axa mü'itüarienicü, mücü caniutavaniri. 22 Qesusi müpaü tinivacühüaveni, Cacaüyarisie yuri xequetene'erieca. 23 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane müpaü mütitahüave 'icü yemuri, 'Ena quene'apata, hara-marasie queneu'ahüva 'utaitü, xüca yu'iyarisie

cayuxamurieca, masi xüca yuri ti'erieca quename müpaü tiyüni que maine, müpaü catiniyümücü hesiena mieme. ²⁴ 'Ayumieme nepütixecühüave, naime xemütetavauni xeyunenevietü, yuri xequetene'erieca quename xe'itanaqui'eri. Müpaü yuri xete'eriecacu, yacatiniyümücü xehesie mieme. ²⁵ Quepaucua xemüyunenevie, xüca xeimesie xetehüacuni xequeteneuyehüvirieca, mütixeheuyehüvirienicüta xeme xe'uquiyari muyuavisie macave, ta'aurie que xemüte'axürüve. ²⁶ Me xüca xecatevareuyehüvirieni teüteri, xe'uquiyari muyuavisie macave pücatixeheuyehüvirieni xeme ta'aurie que xemüte'axürüve.

*Quesusi heiserie que mürexeyacai
(Mateu 21:23-27; Rucaxi 20:1-8)*

²⁷ Mericüsü tavori meneta'axüani Querusaremesie. Tuqui curaruyarita yeyeicacacu, mara'acate memühüritüariecai, mümeta 'inüaricü memüte'üquitametücai, 'uquiravesixi vahamatü yunaitü 'aura meniu'axüani. ²⁸ Müpaü metenita'ivaviya, Haque pemieme heiserie pemexeiya 'ipaü pemütiyuriencü. Quepaicü heiserie masipitüa 'ipaü pemütiyuriencü. ²⁹ Hicü Qesusi müpaü tinivaruta'eiya, Neta nepüxeta'ivaviya xeimecü xeicüa. Xüca xenesita'eiya, neta nepütixetahüave haque memieme heiserie nemexeiya 'ipaü nemütiyuriencü. ³⁰ Vani quepaucua müti'üyanecai, taheima timiemetücai 'üyarica, teüteri vahesüa pümiemetücai nusu. Xequeneneuta'eiya.

31 Hicü müme niuqui menixüatüacaitüni müpaü me'utiyuatü, Xüca tame müpaü te'utiyuani quename taheima miemetücai, mücü müpaü nitayümücü, Titayari yuri xecate'i'erri. 32 Masi xüca müpaü te'utiyuani quename teüteri vahesüa miemetücai, quesü yüni. Müpaü meteniyücühüavecäitüni memüvamacarücaicü teüteri. Müme yunaitü müpaü meniutiyuanecäitüni Vani hepaüsita, quename yuricü tixaxatametücai. 33 'Ayumieme müpaü metenita'eiya Qesusi, 'Asitepücatemate. Qesusita müpaü tinivaruta'eiya, Mericüte, neta 'asinepücatixetahüave haque memieme heiserie nemexeiya 'ipaü nemütiyuriencü.

*Te'üviyamete 'axa teyuruvamete
(Mateu 21:33-46; Rucaxi 20:9-19)*

12

1 Hicüsüari nisütüani tivacuxaxatüvatü, 'üxasi hepaüsita ti'üquitatü. Müpaü niutayüni, Tevi haraveri caniutavevieni. Caxie 'uca'uitüaca, 'utatesaca, vati'ineca caxie püname, 'e'utevime 'utavevieca neniereme capa caxie 'ucacuaiyanicü, te'üviyamete nivaruhüritüani vacuetatüatü, tevapai caneyani. 2 Hicü tucari 'aye'acu muticuacuatesie, ti'uximayatame niutanü'ani te'üviyamete vahesüa, haraverita mieme 'icuaxi yapaümeme mütanaqui'erienicü cusiয়ারisie mieme. 3 Müme masi me'iviyaca, me'icuvaxüaca, yacü xeicüa maveme meneinü'ani. 4 Hutariécata xeime niutanü'ani ti'uximayatame vahesüa. Mücü menituaxa mu'uyasie, meninanaimacäitüni. 5 Xeimeta 'utanü'acu, menimieni. Yuvaücavame

cuxi nivanü'acaitüni. Hipame menivarutivani, hipame menivarucuini.

⁶ Xeime cuxi canexeyacaitüni yunivetüme münaqui'eriecai. 'Imatürieca nitanü'ani vahesüa, müpaü tiyücühüavetü, Meteneiyehüviriecuni nenive.

⁷ Te'üviyamete masi müpaü meteniyücühüavecaitüni, Camüsü, 'icüsie catininaquimücü cusiari piniteya. Cümü tepimieni, tahesie püta mütinaquenicü. ⁸ Hicü me'iviyaca menimieni, haraveri varie meneicahüani.

⁹ Mericüte, que tiyurieni haraveri cusiari. Caninuamücü, te'üviyamete nivatixütüamücü, hipame nivahüritüamücü püta yuharaveri. ¹⁰ Cari ni 'icü 'utüarica xecatetiterüvavave, Mücü tete memutaxani'eri qui vevivamete, Mücü 'isiquina titutuicame nayani.

¹¹ Ti'aitame müpaü catiniuyurieni, Canimariveni que temüte'ixeiya.

¹² Müpaü mepütemaical müvaxatacaicü 'üxasi hepaüsita ti'üquitatü. 'Ayumieme metenicuvautüvecaitüni que memüte'iviyacü, peru menivamacarücaitüni teüteri. Hicü meheicu'eirieca menecüne.

Cuviyexunu tuminieya

(Mateu 22:15-22; Rucaxi 20:20-26)

¹³ Hicüsüari hesüana menivarutanü'ani Pareseusixi hipame, mümeta Herurexisie memüteviyacai hipame, niuquieyasie memiviyacü. ¹⁴ Mana me'u'axüaca müpaü metenitahüave, Neuxei ti'üquitame, tame tepümasimate 'ecü yuri pemutainecü, pemüca'acuerivayuriecü sepa xevitü que mütiyücühüave, yücü pemücativaxeyacü

teüteri, masi Cacaüyari huyeya hepaüsita pepüti'üquita que mütvaiyacü. Tamüsü, titauniva mütiyutuanicü Sesaxi cuviyexunuyasüa mieme, pücatauniva nusu. ¹⁵ Tepi'ütüani, tepüca'i'ütüani nusu. Mücü yatimaitü yuhesie 'axa mü'ane que memüte'avietaçai, müpaü tinivarutahüave, Titayari xenete'inüatatüve. Tuminiyari xequena'üi nemixeyacü xeime. ¹⁶ Müme meni'atürieni xeime. Müpaü tinivarutahüave, Quepai ramu'u püra'uxa, quepai püra'utüarica 'icü. Sesaxi mu'uya canihücütüni, 'utüaricayata, metenita'eiya. ¹⁷ Qesusi müpaü tinivarutahüave, Tita Sesaxisüa mütimieme, Sesaxi xequetenapinirieca. Tita Cacaüyarisüa mütimieme, Cacaüyari xequetenapinirieca. Meniuhüxyani que mutayü.

Que memüte'ita'ivaviyaxü, müquite que memüte'anucu'uni hepaüsita

(Mateu 22:23-33; Rucaxi 20:27-40)

¹⁸ Hicü hesüana meniu'axüani Saruseusixi. Müme yameniutiyuanecaitüni quename müquite meca'anutaneniereni. ¹⁹ Hicü müpaü metenita'ivaviya, Neuxei ti'üquitame, Muisexi 'ipaü catiniu'utüani tahesie mieme, tevi xüca masicaya 'umüni, xüca cueya 'uyuhayeva türi cavarexeiyatü, mücü tevi canitivitümücü yucue, türi nivativevimücü masicaya nivemama memütaterüvarienicü. ²⁰ Mericüsü 'atahutatü 'amenititecaitüni 'ivamarixi. Vamasi 'uca niutivitüni, niumüni türi cavaruhayevaca. ²¹ Mutaya nitivitüni, mücüta tiumü türi cavaruhayevaca. 'Iyata mutaya yunaitüta yaxaicüa menitivitüni. ²² 'Atahutatü yunaitü 'ivamarixi türi mepücavaruhayevaxü. Yunaitü

me'ucuicu, 'ucata tiumü. ²³ Mericüte, quepaucua xeniu memanucu'uni, 'atahutatü memitivitü quepai ra'üya pürayani.

²⁴ Hicü Qesusi müpaü tinivaruta'eiya, Camü, 'ayumieme xecaniyuyarieca, 'utüaricayari xemücamatecü, que mütitürücaüye Cacaüyari 'asixemücatematecü. ²⁵ Quepaucua müquite memanucu'uni, mepücaneneüqueni mepücaviquieca. Cacaüyari tupirisiximama taheima miemete vahepaü mecaniyüacacuni püta. ²⁶ Müquite vahepaüsita que müre'uxa que memüte'anucu'uni, cari xecate'ititerüvavave Muisexi xapayasie haque tupiriya mexata, Cacaüyari que mütitahüavixü, 'Aurahami, 'Isahaqui, Cacuvu necanivacacaüyaritüni ne, cananuyüneni. ²⁷ 'Ayumieme müquite pücavaxata quename vacacaüyari haitü. Memayeyuyuri püta vacacaüyari caniyuxatani, sepa memucui. Cui ni mieme xepüyuyari.

*'Aitüarica müve'eme
(Mateu 22:34-40)*

²⁸ Hicü xevitü 'inüaricü müti'üquitametücai 'aura 'ayaca, varu'enioca niuqui mexüatüacame, tinimaicaitüni 'aixüa mütivata'eyacü, müpaü tinita'ivaviya Qesusi, Que mü'ane 'aitüarica masi püve'eme naime 'aitüaricasie mieme. ²⁹ Qesusi müpaü tinita'eiya, 'Ipaü cananuyüneni 'aitüarica müve'eme, Xequeneu'enana 'Ixaherisixi. Ti'aitame mütacacaüyari, 'iya Ti'aitame caniyuxevini. ³⁰ Peninaqui'eriecamücü Ti'aitame mü'acacaüyari naime que pemüre'iyaricü, naime que pemüti'amatecü, naime que

pemüticu'erivacü, naime 'atürücarillacü. 'Icü 'aitüarica masi canive'emetüni. ³¹ 'Esivatücacu hepaüna müve'emecü 'ipaü cananuyüneni, Peninaqui'eriecamücü 'ahepaü tevi que pemüti'anaqui'eriepaü. Xevitü 'aitüarica pücaxuave masi ve'emetütü, 'icü hutatü xeicüa. ³² Hicü 'iya ti'üquitame müpaü tinitahüave, 'Aixüa pü'ane ti'üquitame. Yuri pecaniutaineni, Cacaüyari caniyuxevini, xevitiüxa 'apüca'uyeica hepaüna 'anetü, que pemaine. ³³ Xüca tevi 'inaqui'erieca naime que müre'iyaricü, naime que mütimaivecü naime yutürücarillacü, xüca yuhepaü tevi naqu'erieca que mütiyunaqui'eriepaü, yemecü 'aixüa caniyümücü, que mücatiyüni naitü mavari mütaiya mücui'iva. ³⁴ Hicü Qesusi 'ienieca timaivemepaü que mütitata'ei müpaü tinitahüave, Teva pepüca'uyeica pemaye'anicü, Cacaüyari mati'aitüvemetütü mayanicü. Hipatü tavari mepücayuvaüriyacai tixaütü memüte'ita'ivaviyacü.

*Cürisitu quepai püranive, que müttivaruta'ivaviyaxü
(Mateu 22:41-46; Rucaxi 20:41-44)*

³⁵ Qesusi müpaü niutayüni tuquita ti'üquitatü, Titayari müpaü mete'utiyuane müme 'inüaricü memüte'üquitamete, quename vaniu Cürisitu Raviri xiüyarieya hücütüni. ³⁶ Mücü Raviritütü müpaü niutayüni 'Iyari Mütiyupata 'icuyuitüvacacu, Ti'aitame müpaü tinitahüave que mü'ane müneti'aitüva, Nserieta quenacani 'Aquetatüa mexi nevarahapani müme memümasi'aca'unie.

³⁷ Tamüsü Raviri Neti'aitüvame tinitaterüva. Mericüte, xüca Cürisitu tita'aitüani Raviri, que

timasiücüni quename xiüyarieyatüni. Teüteri meyutemamavietü meni'eniecaitüni yuvaücavatü.

*Quesusi que mütivaxanetacai sicürivanusixi
(Mateu 23:1-36; Rucaxi 11:37-54; 20:45-47)*

³⁸ Ti'üquitatü müpaü tinivarutahüave, Xequeneyucuerivayurieca müme 'inüaricü memüte'üquitamete vahepaüsita, müme müvanaque memeu'uvanicü 'etütüme me'anacatütü, quiecari hixüapa vaürisica memüpitüarienicü, ³⁹ teüteri vahüxie memayaxecü tuqita, quiecame 'aurie memayaxecü 'ixüararipa, müme vahepaüsita. ⁴⁰ Viyurasixi vapini mepütevarutixütüiri, 'emetehautevitü neneviericü mücamasiücünicü que memüteyurie. Vahesie masi yemecü tinahüivani.

*Viyura tumini que müti'atüiri Cacaüyari
(Rucaxi 21:1-4)*

⁴¹ Hicü tumini macaxürüva cacuniyari hüxie niutayerüni Quesusi. Teüteri nivaxeyacaitüni tumini me'acaxürüvame cacunisie. Xicusixi yumüiretü vaüca meneicaxürüvacaitüni. ⁴² Mericüsü xevitü viyura caninuani tuminicü mavetü, hutame neucaxürieni xei senitavuyari müraye'atüca 'axeicüa. ⁴³ Hicü yu'aurie varutacuevieca teyü'üquitüvamete, müpaü tinivarutahüave Quesusi, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'icü viyura tumini mavetü cacunisie neicaxürieni vaücava, müme yunaitü memaicaxürüva 'esiva xEICÜA meneicaxürieni. ⁴⁴ Yunaitü müme meneicaxürieni tita müranuyuhayeva, peru 'iya yuhaveri mieme neucaxürieni, naime cümana mütiyumicuacai.

13

Quesusi que mutayü, tuqui 'amüpa que mütica'unarieniqueaicü 'arique

(Mateu 24:1-2; Rucaxi 21:5-6)

¹ Hicü tuquita 'ayenecacu, teyü'üquitüvametemama xevitü müpaü tinitahüave, Neuxei, ti'üquitame, tetexi que timamarivave quite. ² Quesusi müpaü tinitahüave, 'Icü qui petixeiya 'amüpapa. Tete pücahayevarieni yuheima 'atetü. Naitü canica'unariemücü.

'Inüarite que mütimasiücüni taparirümecacu

(Mateu 24:3-28; Rucaxi 21:7-24; 17:22-24)

³ Hicü Huriva Macu'u yemurisie 'ucaicu tuqui 'amüpa hüxie, Pecuru Cacuvu Vani 'Atürexixi yühücüate müpaü metenita'ivaviya,

⁴ Quetatineutaxatüa quepaucua müpaü pütüyüni que pemaine. Tita ti'inüariyaritüni quepaucua maye'aximeni 'icü naitü. ⁵ Quesusi nisütüani müpaü tivacuxaxatüvatü, Yumarima 'aixüa, xevitü catixe'u'irüviya. ⁶ Yümüretü mecani'axüacuni müpaü me'utiyuatü quename nehesüa memiemete, Ne Cürisitu necanihücütüni, me'utiyuatü. Yümüireme menivacuamanacuni.

⁷ Xeme quepaucua xemüva'enieni cuyaxi meyucuitüveme, quepaucua xemi'enieni cuya niuqui, xepüca yuxamurieca. Neuyeveca müpaü mütüyünicü, peru 'acuxi naitü pücatapare mücücü.

⁸ Nuivarite mecaniyeha'acuni mevacuicutü hipame nuivarite, xexuime cuiesie quiecatari mecaniyeha'acuni hipame cuiesie miemete mevacuicutü. Naisarie cuie canitayuamücü,

haca canitavemücü. Peru que mütiyüni, мүсүсү canisütüariemücü xeicüa cuiñiya.

9 Xemesü xequeneyucuerivayurieca. Mecanixeyetuacuni 'isücate vahesüa. Tuquiteta xecanitiveiyacuni. Cuvexunarurisixi te'aitamete vahüxie xecaniti'ivaviyariecuni nehesüa xemümiemetecü, xemüvahecüatüacacü que xemüte'unenierixü. 10 Neuyeveca 'icü niuqui 'aixüa manuyüne memütaxatüarienicü yunaitü nuivarite meri. 11 Quepaucua memüxetiviya memüxe'anuhapani 'isücate vahüxie, xeta'icuevatü xepücayu'iyaritüaca que xemutiyaneni. Masi que xemütepitüarieni 'ana, müpaü xeputiyaneni. Xeme xepücahüme que mü'ane yamütayüni, 'Iyari Mütiyupata püta canihücütüni que mü'ane yamütayüni. 12 Ra'iva pürayetuani мүmierienicü, quemasioya yunive niyetuamücü, türi meniyeha'acuni yu'uquiyarima vahepaüsita, metenita'aitacuni memücüi'ivanicü. 13 Yunaitü menixe'uxive'eriecacuni nehesüa xemümiemetecü. Que mü'ane tiuca'enivatü 'amuyeicani quepaucua мүмүnique, мүсү nitavicueisitüariemücü.

14 Xeme 'uxa'atüni xenixeyacuni мүсү теvi мүvaseviximani мүracumaveriyani mana 'utiveme haque 'aixüa мүca'ane mutivenicü, que mainecai tixaxatame Tanieri. Titerüvame quetimaiveni tita мүtixata. 'Ana хүrisie mequeyuta'una мүme Cureya cuieyarisie meme'uvani. 15 Que mü'ane caxetunisie macaca 'uxipietü, мүсү 'anacayame yuquita pücaheutahani yupini tivayepinique. 16 Que mü'ane yeuta meyeicani, yu'utüma pücanuani yu'ücarı tivayehurienique. 17 Xüa 'ui

müme memuhuca müme memütesisitüa 'ana.
¹⁸ Xequeneyunenevieca müpaü catiuyünicü muhaütüsie. ¹⁹ 'Iya tucarisie 'uximatüarica canitixuaverimücü cuini mieme, matüaripai quepauca Cacaüyari nai mütiunetüa hicüque que mücatixuavecai, tavori que mücatixuavenita.
²⁰ Ti'aitame xüca 'esicareiteritüanique 'uximatüarica, ni xevitü tevi pücatavicueniqueyu. Mesü müme müvaranuyexei vacü 'esipüreiteritüa.

²¹ 'Anari xevitü xüca müpaü tixecühüaveni, Camü, 'ena caniuyeicani Cürisitu, Camü mana, xüca haineni nusu, yuri xepücate'leririeca que mü'ane müya mutaineni. ²² Yacü Cürisitusixi, yacü texaxatamete mecani'axüacuni. 'Inüari mecanitiveiecuni mamarivaveme mevacua-manaque 'asita müme memanuyexeyarie xüca meyüvavenique. ²³ Xemesü xequeneuyü'üviya. Nai nepütixe'utaxatüa yacatiyüvecacu cuxi.

Yuri Tevi que mütinuani

(Mateu 24:29-35, 42-44; Rucaxi 21:25-36)

²⁴ 'Ana 'iya 'uximatüarica heunuayu, tau caniyürimücü, mesa cacanihecüarivimücü,
²⁵ xuravesixi mecanicaxüricuni muyuavisie miemete, müme türücarिया memexeyia muyuavisie mecaniyuitüariecuni. ²⁶ 'Ana Yuri Tevi que nemütiteva mecanenixeyiacuni haisata ne'acamicame, cui netürücaüyetü, nexavatütü.
²⁷ 'Anarita netupirisixima nenivatanü'axüamücü, müme nemüvaranuyexei nenivacuxeürimücü, taserieta ta'utata tahixüata tasütüapa memeu'uva, naisarie cuie manuniere muyuavitüa.

²⁸ Narüca xeha'erivatü müpaü xequetenemaica, quepaucua xavari mücavivieni xücarı yürani, xüca mamateya cuneicani, tasüari 'auracacutüca. ²⁹ Xemeta yaxaicüa, quepaucua xemixeiya 'ipaü tiyüaneme, yaxequetenemaica quename hehurari, quitenie müta'aximenipaü. ³⁰ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, hicü miemetexi mepücatixüni, mexi 'icü naitü ca'aye'ave. ³¹ Cuie muyuavi naitü canitixümücü, peru ne nenuqui pücaxüni.

³² Tevi 'asipücatimate quepaucua maye'ani 'iya tucari, taheima miemete tupirisixita 'asimepücatemate, neta 'asinepücatimate Cacaüyari Nu'aya nehücütütü. Ne'uquiyari xEICÜA catinimaica.

³³ Yumarima, xequenayeneniereni xequeneyunenevieca, 'asixemücatematecü quepaucua maye'ani. ³⁴ Müpaü cani'aneni que mütiuyü, tevi tevapai metüa, yuqui mucu'eiri. Te'uximayatamete nivaruhüritüani yuxexuime, vamayüitaricü vahüritüatü. Quiteni tihüveme tiuta'aitüani mayenierenicü.

³⁵ Xemeta 'ayumieme xequenayeneniereni, 'asixemücatematecü quepaucua munuani qui cusiyari, ya taicai ya tucari hixüapa, ya vacana tahivayu, ya yuimuana. ³⁶ Xequenayeneniereni capa xecusume xe'utaxeyacü yapaucua nuame. ³⁷ Que nemütixecühüave xeme, yunaime netinivacühüaveni vahesie mütinaquecü, xequenayeneniereni.

Que memüte'iviyaquecai Quesusi

(Mateu 26:1-5; Rucaxi 22:1-2; Vani 11:45-53)

¹ Mericüsü huta tucari neuyevecaitüni 'ixüarari maye'anicü quepaucua mema'erivacai Cacaüyari que mütivaruhayevaxü vateüterima, quepaucua pa cacuxaxanime memücuacai. Mara'acate memühüritüarielai müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai vahamatü metenicuvautüvecaitüni que memüte'iviyacü me'icuanamatü, que memüte'imienicü. ² Müpaü meteniyücühüavecaitüni, Mecuxi 'ixüaramete vahüxie 'asitemücateyurieni, teüteri capa meyutaxamurienicü.

Visi mu'üa que mütiucaviriyari Quesusisie

(Mateu 26:6-13; Vani 12:1-8)

³ Mericüsü Vetaniyasie 'uyeicatü tiniucuan Simunisüa que mü'ane cuiniyacü müca'itiyacaisüa. Hicü 'uca mana caninuani tete visi mü'ane puteyayari 'ahanatü, visi mu'üa 'aye'üneme narüru titevacame canücame cui müraye'arücai. Puteya cüpieya 'anumuraca, Quesusi mu'uyasie neitiyeurieni visi mu'üa. ⁴ Hipatü meha'atü müpaü meteniyücühüavecaitüni, Titayaricuta yacü xeicüa reiyehüa 'icü visi mu'üa. ⁵ Püyüveniqueyu mituanicü 'icü visi mu'üa haica sienituyari 'inüariyarcü heimana yapaümecü, tuminiyari memümüqienicü puvüresixi. Menitiecucaitüni 'uca.

⁶ Peru Quesusi müpaü niutayüni, Xequeneuhayeva, titayari xete'i'uximatüa. 'Aixüa catiniuyurieni nehésie mieme. ⁷ 'Uxa'atüni varie 'amecaniu'uvacuni puvüresixi xehesüa. Quepaucua xemüyuvaüriya xecaniyüvaveni

'aixüa xemüvayurienicü, nesiere xehesüa 'anepüca'uyeicani 'uxa'atüni varie. ⁸ 'Icü que mütiyüvecai, müpaü catiniuyurieni. Ne'ayeyuricacu cuxi, caneniucavirieni nemücateuquienicü. ⁹ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, sepanetü haque mecuxaxasivani 'icü niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita naisarie cuiepa, 'icü 'uca que mütiuyuri canita'üxasisiemücü ma'erivanicü.

Cura que mütiyuvaüriya miyetuanicü Quesusi
(Mateu 26:14-16; Rucaxi 22:3-6)

¹⁰ Hicü Cura 'Isicariutitanaca, Tamamata Heimana Yuhutame müxevitütücai, caneyani mara'acate memühüritüariecai vahesüa 'iyetuanique. ¹¹ Müme me'i'enieca meniyutemamaviecaitüni. Müpaü metenitahüave tumini memi'üitüaniquecaicü. Mücü tinicuvaunecaitüni quepaucua 'aixüa mütiyüniuecai miyetuanicü.

Ti'aitame 'Icuaiya que mütiu'aisie 'inüariyari
(Mateu 26:17-29; Rucaxi 22:7-23, Vani 13:21-30;
1 Curinitutari 11:23-26)

¹² Mericüsü Pa Mücacuxaxani 'ixüarariyari sutüariecacu, quepaucua memüvacuicai muxasi türixi meteha'erivatü Cacaüyari que mütivaruhayevaxü vateüterima, teyü'üquitüvametemama müpaü metenitahüave, Haque masihenaque temuhücü 'aixüa temeiyurienicü, 'ixüarari 'icuaiyari pemürecuanicü. ¹³ Hicü yuhutame teyü'üquitüvamete nivarutanü'ani müpaü tivarutahüaveca, Quiecarisie xequenehu. 'Uqui

mana püxe'anucunaque ye'ü 'ahanatü hecuhanüca. Mücü xequenanuveyia. ¹⁴ Haque meuhani, müpaü xequetenetahävi quiecame, Ti'üquitame müpaü paine, Hipatüte haqueva qui müme nemütiva'üquitüa nehamatü 'ixüarari 'icuaiyari temücuanicü. ¹⁵ Mücü qui taüta xe'utivitüme püxexeisitüani hipame qui 'emüyeva naitü 'ureyepicame 'aixüa tiha'aritüaricame. Muva 'aixüa xequeteneyuri tahesie mieme. ¹⁶ Hicü mana menecüne teyü'üquitüvamete. Quiecarisie meneta'axüani. Que mütivarutahüavixü meteniutaxeiyia. Muva 'ixüarari 'icuaiyari 'aixüa meteniuyurieni para memüteha'erivanicü Cacaüyari que mütivaruhayevaxü vateüterima.

¹⁷ Mericüsü 'ucutaicarecu, Quesusi, Tamamata Heimana Yuhutame vahamatü yunaitü mecaniu'axüani. ¹⁸ 'Ame'atecacu metecuacacu, Quesusi müpaü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xevitü xeme nehamatü müticua'a pünesiyetüani. ¹⁹ Hicü meniyuhiverietücateitüni. Müpaü metenita'ivaviya yuxexuitü, Ne netihücü. ²⁰ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Xeme Tamamata Heimana Yuhutatü, xevitü canihücütüni que mü'ane pa manati'üve nehamatü 'icü xacüsie. ²¹ Yuri Tevi que nemütiteva, nepüyemie nemümierienicü que müre'uxa nehepaüsita, perusü xüa 'ui que mü'ane müniesiyetüani Yuri Tevi nehücütüme. 'Aixüa cani'aneniqueyü masi xüca ca'utinuivaque 'iya.

²² Hicü metecuacacu, Quesusi pa 'anucü'üca 'aixüa 'utayüca Cacaüyari hepaüsita pa hepaüsita, 'itäraca pa, nivarumini, müpaü 'utaitü, Xequenanu'üi, 'icü caninevaiyaritüni. ²³ Tecüxi

'anucuhanaca pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari nivaru'itüani. Yunaitü menenuti'ixüani мүсүsie.
²⁴ Müpaü tinivarutahüave, 'Icü caninexuriyatüni, türatu mühecua caniseiriyamücü. Yümüreme vahesie mieme nitiyeuriyamücü. ²⁵ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, tavori caxie hayari nepüca'anu'ieni mexi ca'aye'ave quepaucua hecuamecü nemenu'ieni haque Cacaüyari müra'aita.

Quesusi que mutayü, Pecuru que mütiyucu'imavaniquecai, quename ca'imaicai 'utaitü
(Mateu 26:30-35; Rucaxi 22:31-34; Vani 13:36-38)

²⁶ Hicü cuicari Cacaüyari hepaüsita me'utacuicaca, menecüne Huriva Macu'u yemurisie. ²⁷ Quesusi müpaü tinivarutahüave, Xeme yunaitü hicü tücaricü xenicunuitüariēcuni necümana, que müre'uxa, Muxasi vahüveme necanimiemücü, muxasi menitaxüriexüacuni. ²⁸ Nesü nemierieme ne'anutaniereme necanixe'anucuhaitüiyamücü Carereyasiepai. ²⁹ Hicü Pecuru müpaü tinitahüave, Ne sepanetü yunaitü memücunuitüarienique, nepücacunuani ne. ³⁰ Quesusi müpaü tinitahüave, Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, hicü yüvicüta vacana hutacüa catahivavecacu cuxi, 'ecü haicacüa pepü'acu'imavani, quename pecanesimate pe'utaitü. ³¹ Mücü cuini mieme masi müpaü putayü, Sepanetü 'ahamatü nemumierienique, yanepücatinecu'imavani. Yunaitü yaxecüa meniutiyuanecaitüni.

Quesusi que mütiyutanenevie Quetisemanisie
(Mateu 26:36-46; Rucaxi 22:39-46)

³² Hicü Quetisemani müracusevasie menecüne. Müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, 'Uva xequenateni mexi nenenenevie. ³³ Pecuru, Vani, Cacuvu nivarevitüni yateva. Mana cuini mieme 'uta'aivatü yuhiverietü nayani. ³⁴ Müpaü tinivarutahüave, Ne'iyarisie cuini mieme neninehieverieca, mücücü nemüximetü tüma. 'Uva xequeneyuhayeva xequenetaneniereni. ³⁵ Hicü 'esiva yateva niuyani. 'Utihüximaqueca cuipepa, niyutanenevieni xüca tüma xüa tiyüvenique müca'aye'aniqueyu que mütiyüniquecai. ³⁶ Müpaü niutayüni, Ne'uquiyari 'acu, naimecü pepüyüve 'ecü. 'Icü tecüxi quenanuhani cuerietü hivericacü yanemüca'itüarienicü, mesü que münatinaque ne pücatixaü, 'ecüsü que mümatinaque püta quetiuyüni. ³⁷ Hicü muva ninuani, nivarutaxeiya mecusume. Müpaü tinitahüave Pecuru, Simuni 'acu, peticusu. Pecatiyüvecai pemütanierenicü xei hurayari. ³⁸ Xequenetaneniereni, xequeneyunenevieca capa 'axa xete'uyurienicü xe'uta'inüasieme. Xe'iyari püyuvaüriya, xevaiyari püta puverarani. ³⁹ Hicü hutarieca heyaca niyutanenevieni yaxaicüa 'utaitü. ⁴⁰ Hutarieca muva nuaca nivarutaxeiya tavari mecusume memücusimarietücateicü. 'Asimepücatematecai que memüte'ita'eiyaquecai. ⁴¹ Hicü hairieca muva nuaca müpaü tinivarutahüave, Hicürixüa xequenecusuni xequene'uxipieca. 'Ariri cümütücar, canaye'ani. Camüsü, Yuri Tevi nehücütütü, 'axa teyuruvamete vamamasie nepüyetuiyani. ⁴² Xequenancu'uti, tepüvanaquiuyu. Neuxei, que mü'ane münesiyetüani 'acanamiene.

*Quesusi que mütiuviyarie**(Mateu 26:47-56; Rucaxi 22:47-53; Vani 18:2-11)*

⁴³ Mericüsü yapaucua müpaü tivacühüavecacu cuxi, Cura caninuani, Tamamata Heimana Yuhutame müxevitütücai. Yuvaücavame teüteri yuhamame nivaravitücücaitüni cusirate cüyexi mete'u'ucame. Mara'acate memühüritüaricai, mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai 'uquiravesixita menivareyenü'ani. ⁴⁴ Mericüsü que mü'ane miyetuaniquecai 'inüari nivarupitüani teüteri mevayecünirümecacu ya'utaitü, Que mü'ane memütavaürütüani ne'i'isetü, mücü canihücütüni. Xequeneuviya 'iya, xequenanuhani 'aixüa xe'ihütü. ⁴⁵ Hicü Cura nuaca, 'aura niuyani cuitü. 'Aixüa 'acu Ti'üquitame titahüaveca, ni'iseni. ⁴⁶ Hicü müme meniviya.

⁴⁷ Müme 'aura memüti'ucai, xevitü yucusira vatihanaca, nivani ti'uximayatame mara'acame mühüritüaricaisüa mümiemetücai. Nacaya naviteni. ⁴⁸ Quesusi müpaü tinivarutahüave, Xeme cari xepeyecü cusirate cüyexi xe'u'ütü xene-siviyaque, tinavayamepaü que mütiviviyarüva. ⁴⁹ Müixa xesata neniuyeicacaitüni tucaricü tuquita neti'üquitatü, xepücanesihevi. Peru que'aye'ani 'utüarica que maine. ⁵⁰ Hicü yunaitü me'icue'irieca meniyuta'unaxüani.

Temaicü que mütiyu'unaxü

⁵¹ Xevitü temaicü niveiyacaitüni rinu savanayaricü yu'eimatü mümavecaicü. Meniviya temaicü, ⁵² peru mücü yusavana 'ucu'eirieca niyuta'una mavetü.

Quesusi que mütiutahüavarie 'isücate vahüxie
(Mateu 26:57-68; Rucaxi 22:54-55, 63-71; Vani
18:12-14, 19-24)

⁵³ Hicü mara'acame mühüritüariecaisüa meneihana Quesusi. Mana meniyucuxeürieni mara'acate memühüritüariecai 'uquiravesixi, müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai yunaitü.

⁵⁴ Pecuru tevapai niveiyacaitüni, mara'acame mühüritüariecai qui 'aurie ninuani. Tacua tupirisixi vahamatü niutivecaitüni tai 'aurie cüxetü.

⁵⁵ Hicü mara'acate memühüritüariecai yunaitü 'isücate menivavautüvecaitüni tehecüatamete, memixanetacü Quesusi, vaniuquicü memimienicü. Haquevasü mepücavarutaxei. ⁵⁶ Yümüretü mete'itavatü menihecüatacaitüni que vaniu memüte'unenierixü peru vaniuqui pücayuxevicai. ⁵⁷ Hipatü me'anucu'uca menitahecüata mete'itavatü que memüte'unenierixü vaniu, müpaü me'utiyuatü,

⁵⁸ Tame teni'enieni 'ipaü haineme, 'Icü tuqui mamacü muveviya nenita'unamücü, haica tucari 'anucayayu xeimeta nenitavevimücü mamacü caveviyacame. ⁵⁹ Ni müpaü que memütehecüatacai, vaniuqui pücataxevirivecai.

⁶⁰ Mericüsü mara'acame mühüritüariecai vahixüapa 'utaqueca, Quesusi niuta'ivaviya müpaü 'utaitü, 'Asipecatita'ani. Que tita 'icü memütehecüata 'ahepaüsita. ⁶¹ Mücü masi cayuvatü mana niuvecaitüni, tixaü püca'uta'a. Mara'acame hutarica müpaü tinita'ivaviya, 'Ecü peticürisitu. Que mü'ane 'aixüa müticuxaxasiva, 'ecü petinu'aya. ⁶² Quesusi müpaü tinita'eiya, Ne

necanihücütüni. Yuri Tevi que nemütiteva, xeme xecanenixeiyacuni, Que Mü'ane Mütürücaüye serieta ne'acame. Ne'acame taheima mieme haisata xecanenixeiyacuni. ⁶³ Hicü mara'acame yu'ixuriqui 'utisanaxüaca müpaü niutayüni, Que cuxi tetevareuyehüva tehecüatamete. ⁶⁴ Xeme xecani'enieni que mütisevixima Cacaüyari 'axa 'utaitü. Que xeteyücühüave. Müme yunaitü müpaü meniutiyuanecaitüni quename müpaü reuyevcai mümierienicü.

⁶⁵ Hipatü menisütüani hesiena me'uti'aüsicavivatü me'inanaimatü. Meheiti-naca huxiena, menitihusütücüne müpaü mete'icühüavetü, Quetinehecüatani quepai müyüane. Tupirisixita me'iviyaca menicusunacaitüni.

Pecuru que mütiyucu'imavacai, Nepüca'imate Quesusi 'utaitü

(Mateu 26:69-75; Rucaxi 22:56-62; Vani 18:15-18, 25-29)

⁶⁶ Mericüsüari Pecuru vatipai 'uvecacu qui 'aurie tacua, 'uca caninuani müti'uximayatametücai mara'acame mühürütüariecaisüa mieme. ⁶⁷ Pecuru 'uxeiyaca cüxecame, heutaniereca, müpaü niutayüni, 'Ecüta 'iya Nasaretitanacamatü pecaniuyeicacaitüni Qesusimatü. ⁶⁸ Mücü niyucu'imavacaitüni, müpaü 'utaitü, Ne havaicü nepüca'imate, 'asinepücatimate que pemaine. Müpaü 'utayüca quitenie nanuyeyani. Vacana niutahiva. ⁶⁹ Hicü 'iya 'uca hutarieca 'ixeiyaca nisütüani müpaü tivacühüavetü müme mana memüti'ucal, 'Icü xevitü canihücütüni müme. ⁷⁰ Mücü tavari niyucu'imavacaitüni.

Yareutevitüta müme mana memüti'ucai tavari müpaü metenitahüave Pecuru, Yuricü 'ecü xevitü müme pecanihücütüni. Camüsü Carereya pecaniquiecametüni, vahepaü pemütiuniucacü. ⁷¹ Hicü nisütüani müpaü 'utaitü, Cacaüyari 'axa xüca nesiurienique tüma xüca neti'itavani, yemecü nepaine, tixaü 'icü tevi nepücamate xemixata. ⁷² Cuitüva hutarieca vacana niutahiva. Pecuru Quesusi niuquieya na'erivani que mütitahüavixü, Vacana hutarieca catahivavecacu cuxi, 'ecü haicacüa pecani'acu'imavamücü quename pecanesimate pe'utaitü. 'Icü nai ra'erivatü niutasuani.

15

Quesusi que mütiutahüavarie Piratu hüxie

(Mateu 27:1-2, 11-14; Rucaxi 23:1-5; Vani 18:28-38)

¹ Hicüsüari 'ucatarecu cuitü mara'acate memühuritüariecai, 'uquiravesixi, mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai, hipatüta 'isücate yunaitü meyucuxeürieca meyu'enieca, Quesusi menehana hüacame, Piratu meniyetuirieni. ² Piratu müpaü tinita'ivaviya, 'Ecü Huriyusixi teüteriyari tiva'aitüvame petihücü. Mücü cayucu'imavatü müpaü tinita'eiya, 'Ecüsü müpaü pecanaineni. ³ Mara'acate memühuritüariecai menixanetacaitüni vaücava. ⁴ Tavari müpaü tinita'ivaviya Piratu, Tixaü pecatita'ani. Camü que müreupaüme memümasixaneta. ⁵ Quesusi tavari tixaü cacaniuta'ani. 'Ayumieme Piratu niuhüxyani.

Cuvexunaruri que mütiuta'aitaxü, Qesusi mümierenicü
(Mateu 27:15-31; Rucaxi 23:13-25; Vani 18:38-19.16)

⁶ Mericüsü xexuime visie mücü 'ixüararipa vahesie mieme nenayexünacaitüni 'anutahüivacame, que mü'ane memivaviriecai.
⁷ Xevitü nanutahüivacaitüni 'ana Vaxavaxi titevatü. 'Iya cuviyexunu 'unamete vahamatü nanutahüivacaitüni. Müme cuviyexunusixi mevaca'unarümetü meteniyucuini. ⁸ Hicü yumüiretü teüteri me'u'axüaca menitavavirieni, yamütiyurienicü yaxeicüa que mütiyurienecai xexuime visie vahesie mieme. ⁹ Piratu müpaü tinivarutahüave, Xeme tixenaque nemüxe'anayexünirienicü Huriyusixi tixe'aitüvame.
¹⁰ Mücü müpaü catinimaicaitüni memiyetuacü me'ütesatü mara'acate memühüritüariecai.
¹¹ Mara'acate memühüritüariecai menivarucuyütüani teüteri memitavaunicü Vaxavaxi püta manayexünarienicü. ¹² Piratu müpaü tinivarutahüave tavari, Mericüte, queri ne'iyurieni 'icü Huriyusixi tixe'aitüvame que xemüte'iterüva. ¹³ Müme me'ita'eiyatü müpaü metenihiva, Curuxisie quenemi'a.
¹⁴ Piratu müpaü tinivarutahüave, Titayaricuta, tita 'axa tiuyuri. Müme masi cuini mieme meniutihvacaitüni, Curuxisie quenemi'a, me'utiyuatü. ¹⁵ Hicü Piratu vanaqui'aritäamütü teüteri, Vaxavaxi nivananayexünirieni. Tiuta'aitaca Qesusi mücuveiyaxüanicü niyetuani curuxisie mücaviyanicü.

¹⁶ Hicü cuyaxi xaüsie meneivitüni mana quita parasiyu 'amüpata, parasiyu Püreturiu

mütiuyetevasie. Yunaimë cuyaxi mana memayetecai menivaruta'inieni. ¹⁷ 'Ixuriqui mütaüraüye menenacatütüani, xuya mumayari me'utasaca menenutimanirieni. ¹⁸ Menisutüani me'ivaüritüatü müpaü me'utiyuatü, Que 'acu tüma Huriyusixi tiva'aitüvame. ¹⁹ Hacacü menitivaxüani mu'uyasie. Menicu'aüsicamavacaitüni. Me'utitunuma'uca yacü nenevieri menipitüacaitüni. ²⁰ Me'inanaimaca 'ixuriqui mütaüraüye menenutihünirieni, 'ixuriquieya menenacatütüani.

Quesusi que mütiümierie curuxisie

(*Mateu 27:32-44; Rucaxi 23:26-43; Vani 19:17-27*)

Mericüsü meneivitüni curuxisie me'imienique. ²¹ Cuyeicame me'uviyaca mecanita'aitüani curuxieya menucue'irienicü. Cuyeicame Simuni Sirenetanaca catinitevacaitüni, Herecanituru Xupu niva'uquiyaritücaitüni. Xaüsie heyeyaca, quiecarisie ni'aximecaitüni.

²² Mericüsü Curucutapai meneivitüni Quesusi, taniuquicü Müqui Mu'uya Manuca mütiuyetevasie. ²³ Hicü vinu masivi nücame menenu'itüaniquecaitüni meuyuyehüacacü, peru Quesusi püca'enu'i. ²⁴ Mericüsü curuxisie menicavieni. 'Ixuriquiteya meniyutahuritüani, meyu'ivatüvetü memütetimanicü tita memüte'anuhurieniquecai yuxexütü.

²⁵ Mericüsü 'utaxürecu curuxisie menicavieni. ²⁶ Que mütiuxanesie yatiniu'utüarieni, Huriyusixi Tiva'aitüvame 'anuyütü. ²⁷ Tenavayamete menivarutivütüani yuhutame curuxitesie hamatüana serietana xeime 'utatanata xeime. ²⁸ 'Ana naye'ani

'utüaricayari müpaü müre'uxa, Müme memitisana 'inüari niuquiyari, xevitü cani'erivacaitüni.

²⁹ Müme menanuyecücaai meni-nanaimacaitüni, yumu'u me'utisiquetü, müpaü me'utiyuatü, 'E'e, cari 'ecü tuqui pepüta'unaquecai, haica tucari 'anuyeyayu pepenuvevieniquecai.

³⁰ Parasü, queneu'atavicueisitüa, curuxisie pe'acayeicatü.

³¹ Yaxeicüata mara'acate memühüritüariecai müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai vahamatü meninanimacaitüni müpaü meteyücühüavetü,

Nivarutavicueisitüani hipame, pücaüve müyutavicueisitüanicü yücümana.

³² Cürisitütütü, 'Ixaherisixi niu mütati'aitüvame, curuxisie que'acayani, temixeyacü, yuri temüteta'eriexüanicü. Müme 'auriena memutivütüarie curuxisie mümëta 'axa meniutiyuanecaitüni hepaüsitana.

Quesusi que mütiyetua yu'iyari

(*Mateu 27:45-56; Rucaxi 23:44-49; Vani 19:28-30*)

³³ Mericüsü tuca 'ayacu, naisarie niucüyüre, cüa caviecacuque niucuhecüare.

³⁴ 'Anari Quesusi carima müpaü tiniuhiva vaniuquicü, 'Eruhi, 'Eruhi, rama savacütani, taniuquicü necacaüyari, necacaüyari titayari penetiucu'eiri, maine.

³⁵ Hipatü mana memüti'ucai me'i'enieca müpaü meniutiyuani, Neuxei, 'Eriyaxi niutahüave.

³⁶ Xevitü 'unausarümetü neyani, ha'iseveme niutahüniya vinu masinacü.

Hacasio 'iqueca neitiserieni müpaü 'utaitü, 'Acuxisü tecanitaneniericuni, xüca 'uhamieni 'Eriyaxi 'ecaxünaque. ³⁷ Hicü Quesusi carima

'utahivaca, yu'iyari niyetuani. ³⁸ Hicü 'ixuriqui meuviecai tuquita hixüata nisane heimana 'acayuaca. ³⁹ Xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame Qesusi hüxie muvecai, 'ixeyaca yu'iyari que mütiyetua müpaü niutayüni, 'Icü yuricü Cacaüyari caninu'ayatücaitüni.

⁴⁰ Mericüsü 'ucari meninenierecaitüni yateva meti'utü, Mariya Mararatanaca, Mariya Cacuvu 'Esimutevi Cuse müvavarusitücai, Sarumeri, hipatüta mana meniti'ucaitüni. ⁴¹ Müme meniveiyacaitüni quepaucua Carereyasie muyeicacai, metenimicuacaitüni. Hipatüta yuvaücavatü 'ucari 'utümana memu'axüa Querusaremesie mana meniti'ucaitüni.

Qesusi que mütiuteuqui

(*Mateu 27:57-61; Rucaxi 23:50-56; Vani 19:38-42*)

⁴² Mericüsü 'acayunirümecacu, tucari memüyucuha'aritüvacaisie, 'uxa'arieca 'uxipiya tucari maye'aniquecaicü, ⁴³ Cuse 'Arimateyatanaca caninuani. 'Iya 'isücate canixevitütücaitüni 'aixüa mümarivacai, müta'icuevacai Cacaüyari ti'aitametütü mayanicü. Yu'iyari heucayeca Piratusüa ninuani, Qesusi caxarieya nitavavirieni. ⁴⁴ Piratu niuhüxiyani 'ari mumücü. Xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame niutacuevieni yu'aurie. Nuacu, Piratu nita'ivaviya que müreutevicai Qesusi hemüquitü. ⁴⁵ Cuyaxi tiva'aitüvame yatitahüavecü Piratu, quename hemü, caxari niyetuirieni Cuse. ⁴⁶ Mücü rinu savanayari hecunaneca, 'ecacueca caxari, savanacü nita'eima, teuquiyapa neitateni 'aita

müvaye'inieriecaisie. Neicurupa tete quiteniesie, neicunani. ⁴⁷ Mariya Mararatanaca, Mariya Cuse müvarusieyatücaimatü menixeiya haque neutatequie.

16

Que müranutanierixü 'umierieca

(Mateu 28:1-10; Rucaxi 24:1-12; Vani 20:1-10)

¹ Mericüsü 'uxipiya tucari 'utixücu, Mariya Mararatanacari, Mariya Cacuvu müvarusieyatücaimatü, Sarumematü, 'uhaye visi mu'üa menecunaneni, memüyehucü meheitavirienique caxari. ² Ximeri cuitü 'atinecu tau semana mexüacame tucarisie, teuquiyapa meneta'axüani. ³ Müpäü meteniyucu'ivaviyacaitüni, Quepai tete pütasiheuhüvirieni teuquiya quitenie meuca. ⁴ Mana me'utananierieca mecanixeiya tete heuhüyacame, 'amünecai. ⁵ Hicü teuquiyapa meneutahaxüani. Vasarieta 'acaime temaicü meniuxeiya, mutuxa 'amütevi 'anacatücüme. Meniutimamani. ⁶ Mücü müpäü tinivarutahüave, Xepücamamaca. Quesusi xepücuvaütüve Nasaretitanaca curuxisie mucaviya. Cananucuquetüarieniri, 'uva pücayecá. Neuxei 'uva meniteni. ⁷ Hicüri xequenehu. Müpäü xequetenivaretahüavi teyü'üquitüvemetemama Pecurumame, quename niu xe'anuyehaitüiyaxü, Carereyapai hetüa, quename mana xeheixeiya, que mütixe'utahüavixü. ⁸ Hicü teuquiyapa mevayecüneca meniyuta'una. Me'utiyüyüacatü me'umamatü menacüne. Xeime tüma 'asimepücate'utahüavixü memümamacaicü.

Quesusi masiücutü que mürayuyetitüa, Mariya Mararatanaca 'ixeyacacu

(Vani 20:11-18)

⁹ Hicü semana mexüacame tucarisie 'anutaniereca Quesusi ximeri, masiücutü nayuyetitüani meri Mariya Mararatanaca 'ixeyacacu. Que mü'ane meripai memiviyacai cacaüyarixi 'axa memü'anene 'atahutatü, Quesusi müvarayenü'a, mücü Mariya canihücütücaitüni mixei. ¹⁰ Mücü heyaca, yatinivarutaxatüani müme hamatüana memü'uvacai, meyhiveriecacu me'utisuanacacu. ¹¹ Müme me'u'enanaca quename 'ayeyuricai, quename mücü 'ixei, yuri mepücate'uta'eri.

Quesusi masiücutü que mürayuyetitüa, teyü'üquitüvametemama me'ixeyacacu yuhutatü

(Rucaxi 24:13-25)

¹² 'Arique masiücutü nayuyetitüani yücü 'anetü, yuhutatü müme yeutapai memuhucacai me'ixeyacacu. ¹³ Müme yu'utüma menecüne, hipame teyü'üquitüvamete yametenivare-tahüave que mütiuyü. Mümeta 'acuxi yuri mepücatevaruta'eriri.

Quesusi que mütiवारuhüritüa nü'arisixi

(Mateu 28:16-20; Rucaxi 24:36-49; Vani 20:19-23)

¹⁴ 'Imatüriecata masiücutü nayuyetitüani Tamamata Heimana Xevitü teyü'üquitüvamete me'ixeyacacu metecuacacu. Nivarutatieni yuri memücate'eriecaicü, yu'iyarisie memüsese'icaicü, yuri memücatevaruta'eriricü müme memixei 'anucuquecu. ¹⁵ Hicü müpäü tinivarutahüave,

Naisarie cuiepa xequeneutayeixüa. Niuqui 'aixüa manuyüne xequetenivacuxaxatüvani yunaima queyupaümetü memunetüarie. ¹⁶ Que mü'ane yuri mütita'erieni müca'üyarieni, mücü nitavicueisitüariemücü. Que mü'ane yuri mücati'erie, 'isücame ninenamücü hesiena mürähüivacü. ¹⁷ 'Ipaü 'anenetü 'inüarite canitixuaverimücü haque meme'uva müme yuri memüte'erie. Nehesüa memümiemetecü menivarayenü'axüacuni cacaüyarixi 'axa memü'anene. Menitiniucuni niuqui mühehecuaçü. ¹⁸ Cuterixi xüca mevaranucu'üni, müümüiya xüca me'anu'ieni, tixaü 'asipücavayurieni. Tecuicucate vahesie xüca me'utimeni müme mepanayexürieni.

Que müranutitüa
(*Ruxaci 24:50-53*)

¹⁹ Mericüsü Ti'aitame Qesusi müpaü tivarutahüaveca, taheima nanutivitüquiени, Cacaüyari serieta nayerüni. ²⁰ Naisarie meneutayeixüani müme metecuxatatü, Ti'aitame vapareviecacu vaüca tiyuriенecacu vaniuqui seiriyacacu 'inüari que mütivapitüacai. Müpaü xeicüa cani'aneni.

**Cacaüyari niuquieya xapayari türatu hecuame
hepaüsita tati'aitüvame tasivicueisitüvame
Qesusi Cürisitu mi'atüa
New Testament in Huichol (MX:hch:Huichol)
El Nuevo Testamento de nuestro señor y salvador
Jesucristo**

copyright © 1988 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Huichol

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Huichol [hch], Mexico

Copyright Information

© 1988, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Huichol

© 1988, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-25

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022

79690d81-fd4b-51b4-a3a6-712e0fddaca3